

KÜTÜPHANE

bülteni

MAYIS-HAZİRAN'24 | SAYI: 6

KÜTÜPHANE ve
DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

BİLGE PADİŞAH

FATİH SULTAN MEHEMMED HAN

Tasarım: Betül Bilgin, Uygulama: Aysun Mirzeoğlu

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Kütüphanesi Bültenidir.

01

Bilge Padişah
Fatih Sultan
Mehemmed Han
KAPAK KONUSU

12

İstanbul'un Mihengi
Fatih Camii
ve Külliyesi
İSTANBUL

14

Prof. Dr.
Abdülkadir Özcan
ile
SÖYLEŞİ

32

Ayasofya
Tarih ve Deneyim
Müzesi
KÜLTÜR ve SANAT

Fatih Camii Kütüphanesi

KÜTÜPHANE

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı olarak Ekim 2023 tarihi itibarıyla "**Kütüphane Bülteni**"imizi yayımlamaya başlamış bulunmaktayız. Elektronik olarak web sayfamızda yayımlanan bültenimiz toplam 9 başlıktan oluşmaktadır. "Kapak Konusu", "İstanbul", "Söyleşi", "Kitap Tahlili", "Yazar Köşesi", "Kültür ve Sanat", "Bilim ve Teknoloji", "Kütüphane Tanıtımı" ve "Biliyor Musunuz?" başlıkları altında her sayıda farklı içerikler ile sizlerle buluşmanın heyecanı ve mutluluğu içerisindeyiz.

6. sayımızda, 571. yılını kutladığımız İstanbul'un Fethi dolayısıyla, Bilge Padişah Fatih Sultan Mehmed Han'ın ilim hayatına yer vermek istedik. Alimler ile olan yakın ilişkisi ile bilinen Fatih Sultan Mehmed Han'ın, bilime ve eğitime verdiği önemin yanı sıra sanatçı kişiliği sayesinde İstanbul, bilimin ve sanatın merkezi haline gelmiştir. Askerî dehâsı ve devlet adamlığı yanında entelektüel yönüyle de tanınan Fatih Sultan Mehmed Han, kitap ve kütüphanelere olan ilgisi sayesinde İstanbul'un fetihle birçok kütüphane kurmuştur.

Bu sayımızda emeği geçen herkese teşekkür eder, iyi okumalar dileriz.

KÜTÜPHANE bülteni

MAYIS-HAZİRAN'24 | SAYI: 6

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

Editör

Tahsin Yıldırım

Metin Yazarları

Bahar Avcı
Beyza Nur Ataer
Fatma Sümeyra Koray
Gülizar Uludağ

Kübra Ay
Şeyma Güzeldal
Tahsin Yıldırım
Tuğba Sevil

Redaksiyon

Arzu Ulaş
Asude Tavus
Bahar Avcı
Hacer Güleç
Emrah Karabulut
Özge Ülkü Fakioğlu

Tasarım

Nektel Demir

KÜTÜPHANE ve
DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

kutuphane.fsm.edu.tr
library@fsm.edu.tr

fsmvu_kutuphane

Fsmvulibrary

fsmvukutuphane

KAPAK KONUSU

01 **BİLGE PADİŞAH**
FATİH SULTAN MEHEMMED
HAN

İSTANBUL
**Fatih Camii
ve Külliyesi**

12

14 **SÖYLEŞİ**
Tarihe Adanmış
Bir Ömür: Hocam
Abdülkadir Özcan

YAZAR KÖŞESİ
**Halil
İnalcık**

30

KÜLTÜR
ve SANAT

Ayasofya
Tarih ve Deneyim
Müzesi

KİTAP TAHLİLİ
Fatih'in
Entelektüel Portresi
İsmail E. Erünsal

34

35 **BİLİM ve
TEKNOLOJİ**
DÜNYADAN
BÜLTENİMİZE
YANSIYANLAR

KÜTÜPHANE TANITIMI
**Millet Yazma Eser
Kütüphanesi**

36

38 **BİLİYOR
MUSUNUZ?**
APA
PsycARTICLES

BİLGE PADİŞAH

FATİH SULTAN MEHEMMED HAN

Tahsin Yıldırım

Fatih Sultan Mehmed'in nasıl alim bir padişah olduğu konusuna girmeden önce onun yetiştiği ilim ortamından bahsetmek gerekir. Osmanlı Devleti, Orhan Gazi'nin 1330'da İznik'in fethi akabinde ilk Osmanlı medresesini burada açmış ve başına döneminin ünlü alimi ve hocası Dâvûd-i Kayserî'yi getirmiştir. Daha sonra bu şehirde ikinci bir medrese daha açmış ve başına Şeyh Edebâli'nin öğrencisi Hacı Hasan getirilmiştir. Burada yapılan tahsilin ne kadar yüksek olduğunu bu medreselerin başına getirilen hocaların ilmi çalışmalarının ne denli yüksek olduğundan anlayabiliriz. Bursa'nın fethiyle birlikte Lala Şahin Paşa tarafından burada da bir medrese kurulmuştur. Çelebi Mehmed'in Sultaniye Medreselerini kurması yine önemli bir adım olmuştur. Fatih'in hocalarından Molla Hayreddin burada yetişmiştir. II. Murad ile Fatih'in sancağa çıktığı Manisa'da önemli ilim merkezlerinden birisi olmuştur. Fatih Sultan Mehmed döneminin çok ilerisinde iyi bir eğitim görmüştür. İlime, alimlere ve eğitime çok önem vermiştir. Onun devri bu atılımların hayata geçirilmesi yönünden önemli bir devirdir. Öyle ki İstanbul'un fethinin hemen ertesi günü eğitim faaliyetlerine başlanmasını emretmiş, Zeyrek ve Ayasofya'da eğitim, öğretime başlanmıştır.

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fetihinin hemen ardından şehri ziyaret eden Jacopo Languschi, dünyada tek imparatorluk, tek iman, tek hükümdarlık iddiası güden Fatih'in bu idealine İstanbul'dan daha layık bir şehir olmadığını ve bu şehir sayesinde de tüm Hristiyanları egemenliği altına alabileceği düşüncesinde olduğunu belirtir. Fatih Sultan Mehmed, Ortodoks patriğini, Ermeni patriğini, Yahudi baş hahamını başkentine yerleştiriyordu. Kemâl Paşazâde Fatih'in dünya hükümdarlığı fikrine sahip oluşunu "Tedbîrî cihangirlik zikrindeydi" ifadesiyle işaret eder.

Fatih Sultan Mehmed'in dünya hükümdarlığı iddiası onun evlatları ve torununa koyduğu isimlere dahi yansımıştır. En büyük oğluna dedesi Yıldırım Bayezid'in ismini, ikinci oğluna Hz. Muhammed'in ismini (Mustafa), en küçük oğluna İran geleneğinin ünlü hükümdarı Cem'in ismini ve torununa da Türk geleneğini takiben Oğuz Han'ın ismini vermiştir. Şahsında Türk, İslam, Roma ve İran hükümdarlık geleneklerini birleştiren Os-

manlı padişahı doğmuştur. İstanbul'u fethettikten sonra "Hakan, Sultan, Padişah, Kayzer" unvanlarını kullanması onun cihan hükümdarı düşüncesinin sıfatlara dökülmüş halidir.

Fatih Sultan Mehmed gibi cihan hükümdarının akli ve nakli ilimlere en üst vukufiyette ilgilenmesinde babası II. Murad'ın etkisi çok büyüktür. II. Murad oğlu şehzade Mehmed'in doğumuna çok sevinmiş, "bağ-ı Murad'da gül-i Muhammedî açıldı" sözüyle bu mutluluğunu kelimelelere dökmüştü. Yine "Ehl-i kemâlin cevheri ancak îtibar ile parlayıp açılır" sözü ona aitti. O da haftada iki gün alimler ve şairleri divanında toplar, çeşitli konuların tartışılmasını takip ederdi.

Fatih Sultan Mehmed ile devletin hem siyasi hem de idari yapılanmasında önemli değişiklikler ve gelişmeler olmuştur. İstanbul'un fethiyle birlikte devleti imparatorluk teşkilatlanması üzerine bina etmeye başlamıştır. Yıllardan beri üzerine eklenerek onun zamanına ulaşan ve kendisinin de birçok başlık eklediği kanunları Kanunnâme-i Âl-i Osman adı altında toplamıştır. Fatih Kanunnâmesi adıyla da anılan bu Kanunnâme, yönetim birimlerini dört başlık altında (vezirlik, kazaskerlik, defterdarlık ve nişancılık) saray, ordu, ilmiye ve eğitim-öğretim kurumlarını düzenleyen bir içeriğe sahipti. Sadece şer'i hükümlere değil, örf ve adetlere de dayanan bu kanunlar, kamu görevleri ve yetkileri, gelenek ve teşrifat ile idari cezalar olmak üzere üç ana başlıktan oluşuyordu. Ayrıca Kanunnâme, alimlerin mevkileri, alacakları maaş, unvanları ve çocuklarına ölümünden sonra verilecek maaşlar konusunda kesin hükümler veriyordu. Fatih'in kanunnamesinden de anlaşılıyor ki eğitimi-öğretimi, bilimi ve âlimleri kanunlarla güvence altına alacak kadar âlim bir padişahı.

Osmanlı'da şehzadenin eğitimine azami önem ve ihtimam gösterilirdi. Bundan maksat her şehzade Osmanlı tahtının muhtemel varisi ve hükümdarı

Sibizâde Ahmed tarafından 1480'li yıllarda yapılmış Fatih Sultan Mehmed minyatürü (TSMK, H2153, 10a)

Fatih Sultan Mehmed'in Nakkaş Sinan Bey'e atfedilen portresi (TSMK, H. 2153, 145b)

cesaretle ilerlediği ve zaferler kazandığı zamanlarda da kitleye karşı görevlerini ihmal etmeyecek, milletine karşı vazifelerinde zafer sarhoşluğuna düşmeyecek mesuliyet anlayışının da kazandırılması gerekiyordu. Ve Akşemseddin bunu gerçekleştirdi." demişti.

Fatih Sultan Mehmed şer'i ilimlerin yanında akli ilimlere de meraklıydı. Tabii ilimler, felsefe ve hendesi ilimlerle ileri seviyede meşgul oluyordu. Bizanslı tarihçi ve kendisinin de tarihini yazacak olan İmrozlu Kritovulos: "Her gün, yakın çevresinde çok sayıda bulunan bu konuların uzman ve öğretmenleriyle birlikte oluyor, onlarla felsefi sohbetler yapıyor ve başta Peripatetik ve Stoa ekolleri olmak üzere felsefi dogmaları irdeliyordu. Birgün, felsefi ve bilimsel bir şekilde bü-

tün dünyanın coğrafyasını tasvir eden Ptolemaios'un haritalarına gözü ilişti. Ancak coğrafi tasvirler bu kitapta dağınık ve anlaşılması zor şekilde verilmiş olduğundan, daha iyi anlaşılmasını ve daha iyi akılda tutularak hatırlanmalarını sağlamak üzere tek bir haritada gösterilmelerini istedi. Bu bilimsel bilgi ona çok önemli ve yararlı göründü. Bu yüzden, krallara özgü ödüller vaat ederek, gerçekleştirilmesi zor olan bu önemli projeyi hayata geçirmek üzere filozof Georgios Amirutzes ve oğlu Mehmed'i görevlendirdi." Fatih yine bu iki Rum alime Geographia'ı Arapça'ya çevirmeleri ve bir dünya haritası hazırlamaları emrini vermiştir. İtalyan yazar Langusto, Fatih'in ilime olan merakını anlatırken, "Şiddetli bir öğrenme aşkına sahip ve âlicenaptır." demiştir. Şehzadelikten vefatına değin eğitim ve bilim ile meşgul olmuş, alimlere büyük saygı göstermiş, bilim müesseselerinin kuruluş ve gelişmesine büyük çaba sarfetmiştir.

Fatih Sultan Mehmed'in ilimle ve alimlerle olan yakın ilişkisi, sembolik anlamda da kendisini göstermiştir. O, babasının ve dedelerinin sultan kıyafetlerini bırakıp alim gibi giyinmeye başlayan ilk Osmanlı sultanı oldu. Fatih'in bu tercihi ile ilgili olarak Süheyl Ünver'in notları: "Fatih çok defa seferler ve harpler hariç Edirne'de ve İstanbul'da bulunduğu zamanlarda ilmiye kıyafetleriyle dolaşmaktan haz duyardı. Sardığı sarık dikka-te değer... çok ince bir tülbenttir... Rivayet doğru ise alimlerimiz bunu öldükleri zaman sarılacak kefen olarak sayarlar ve başlarının üzerinde götürürlerdi." Evliya Çelebi Fatih Sultan Mehmed'in Manisa'da iken Fransa kafirlerinin Akka, Askalan ve Filistin'i işgal etmeleri karşısında Müslümanları esir etmesi olayını duyunca ağlayıp gözyaşı döktüğünü,

Akşemsettin'in onu teselli edip kendi sarığını çıkararak Fatih'in başına koyduğunu ve İstanbul fethini müjdelediğini naklettikten sonra şunları aktarmıştır: "Fatih ilim meclisinde mübarek başına Akşemsettin'in sarığını giyip parlak güneş gibi belirip, her şey zamanında olur deyip bütün işini Cenab-ı Bârî'ye ısmarlayıp yine ilimle uğraştı."

Ali Kuşçu, padişahın da bulunduğu bir ilim meclisinde üçgenlerin açılarıyla ilgili bir problem ortaya atmış, cevabını vereceği sırada Fatih buna engel olarak önce bilginlerin araştırmasını istemiş, bunun üzerine Sinan Paşa bu problemin çözümüyle ilgili bir risale kaleme almıştır. Fatih'in akli ilimlere olan merakının yanında nakli ilimlere olan merakı da en üst seviyededeydi. Saduddin Taftazani ile Seyyid Şerif Cürcânî arasındaki tartışmayı kendi zamanında tartışmayı tekrar başlatmış ve kendisinin Cürcânî'nin görüşlerine katılmıştır. Akli ve nakli ilim tartışmalarını kendisinin de hazır bulunduğu meclislerde saatlerce ve günlerce tartışılmasını ister buradaki alimleri takdir ve himaye ederdi. Cevdet Paşa bu durumu: "Fatih ilme önem verdiği için memleket şarktan garptan gelen ilim adamlarıyla dolmuş ve İstanbul, o asrın Dârü'l Fünûn'u olmuştu." sözleriyle Fatih'in nasıl bir ilim iklimi oluşturduğunu anlatmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed'in çağdaşlarından Georgios Fratnzes, Fatih'in ilimlere ilgisinden bahsederken: "İlm-i nücûma (yıldız, gök bilimlerine) vakıftı onunla meşgul olmaktan zevk alırdı." Bu sebeple Ali Kuşçu'ya İstanbul'un Batlamiyus Geographia'sı hesapları üzerine eskiden tesit edilmiş olan tûl ve arz derecelerini de tahkik ettirmiştir. Kuşçu, İstanbul'un boylamını eskiden belirlenmiş olan 60 derecelik değeri düzelterek 59 derece, enlemine de 41 derece 14 dakika olarak tespit etmiştir.

Tursun Bey, Neşrî ve döneminin anlatan çoğu kronikte, işinin ehli ve kemal sahibi birisini iştirse yanına davet eder, onla-

ra izzet ikramda bulunur onlara makam ve mansıplar verirdi. Maveraünnehir'de ve Herat'ta bulunan şair ve üslupçulara bile armağanlar göndermiştir. Latifi tezkiresinde bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: "Nerede engin bilgiye sahip olan bir alim varsa Hint'te de olsa Sind'de de olsa binlerce ikram ve iltifatla onun yolunda bolca mal ve mülk sarfederek yüksek mevkiler ve makamlar verip cazip vaatlerle her birini vatanlarına veda ettirmiş ve evlerini terk ettirmiştir." Fatih'in bu tutumunu Lâmiî Çelebi'nin sözleriyle dinleyecek olursak: "Pâdişah-ı Ebu'l-Feth Sultan Muhammed Gazi hazretleri hangi ülkede bir hüner sahibi olduğunu işitse ve her nerede hünerli, olgun birini duysa onlara son derece hürmet gösterip yanına da-

vet ederdi. Bu yüzden dinli, dinsiz; Hristiyan, Müslüman her taifenin başlarını toplamıştı." demişti.

Fatih Sultan Mehmed'in etrafındaki alimlerin memleketleri incelendiğinde onun ne denli farklı coğrafyalardan alimleri etrafına topladığı daha iyi anlaşılır. Molla Şerefüddin el-Kırîmi (Kırımli), Molla Gürânî (Gürânli), Molla Ali et-Tûsî (Tuslu), Hasan-ı İsfahânî (İsfahanlı), Molla Ali el-Acemi (İranlı), Molla Siracüddin el-Halebî (Halepli), Molla Ali Kuşçu (Semerkandlı), Mehdi-i Şirâzî (Şirazlı)...

Alimlere karşı olabildiğince müsama-hakâr ve yakın olan Fatih, söz konusu devlet işlerine geldiğinde o kadar katı ve tavizsizdi. Alimle oturduğu ilim meclisinde Mahmud Paşa'nın da ilim ehli olması hasebiyle oturma ricasına Fatih, "Sadrazam başlığını çıkarır, alim sarığı takarsa huzurumda o da oturabilir." yanıtını vermişti. Alimlerde Fatih Sultan Mehmed'in yarattığı ilim ortamdan yararlanmışlar ve onun alimlere olan

muhabetini bildiklerinden haksızlıklar en üst makamdan dahi gelse bunu dile getirmekten çekinmemişlerdi. Fatih ile aralarında geçen bir anlaşmazlıktan ötürü Sinan Paşa'yı sadrazamlıktan azl ve hapsettirmişti. Bunu öğrenen alimler Divan-ı Hümâyün 'da toplanıp, "Sinan Paşa'nın hapisten çıkarılması gerekir. Aksi halde kitaplarımızı yakar, bu memleketi de terk ederiz." demişlerdi. Fatih Sultan Mehmed, alimlerin sözüne kulak vererek, Sinan Paşa'yı hapisten çıkararak alimlere teslim etmişti. Kendisine Sivrihisar verilmiş ve İstanbul'dan uzaklaştırılmıştı.

Fatih Sultan Mehmed, Batı kültürü ve Hristiyan dinini anlamaya da çalışmıştır. Patrik Gennadios İtikatnâme'sini onun için yazmış ünlü filozof Georgios Trapezuntios'a, İslamiyet ile Hristiyanlık arasındaki benzerlikler ve farklılar ile alakalı derin tartışmalar yaptırmıştır. O bu yolla Fatih'in bütün milletleri idaresi altında toplayabileceğini ileri sürüyordu. Onun Batı kültürüyle tanışıklığı şehzadeliklerinde Manisa sarayına kadar gitmektedir. 1465'te Milano elçisinin yazdığı rapora göre onun yanında Floransalı, Cenevizli ve Ragusalı danışmanları vardı. Fatih'in yanında bulunan hümanistlerden Angelo Vadio, G. Stefano ve Emiliano'nun isimleri günümüze kadar ulaşmıştır. Hatta Emiliano Fatih'in vefatından sonra mersiye dahi yazmıştır. Francesco Berlinghieri, Geographia eserini ve Roberto Valturio De re militari adlı kitabını ona takdim etmek istemişlerdir.

Yahudi asıllı filozof İbn Meymun (ö. 1204) ile 13. yy da yaşamış kutsal doktrin uzmanı Thomas Aquinas; felsefe ile dini, akıl ile vahyi, Grek felsefesiyle Hristiyan inancını uzlaştırmaya çalıştı ve kendisinden sonra gelen hemen hemen bütün filozofları etkiledi. Fatih Sultan Mehmed'in kütüphanesinde hem İbn Meymun'un hem de Thomas Aquinas'ın kitaplarının bulunması şaşırtıcı olmasa gerek. Bizzat onun isteğiyle İbn-i Meymun'un Delâletü'l-Hâirîn (Şaşırmışların Kılavuzu) adlı eserinin bir yorumu,

Venedik Resam Cemalide Bellini'nin 25 Kasım 1483 tarihli resmi yağlıboya Fatih Sultan Mehmed portresi (Londra, National Gallery, 3099)

Konstantiniyye Yahudisi olan El Eliezer Comtino tarafından 1480 tarihinde hazırlanmıştı. Thomas Aquinas'ı kitaplarını kütüphanesinde bulunduran ve onları anlayabilmek için Gennadios Skholarios gibi Rum bilginleri etrafında bulunduran Fatih Sultan Mehmed; Talmut, tefsir, matematik, astronomi gibi alanlarda bir otorite kabul edilen Yahudi bilgin Comtino'yu da kendi yakın çevresine almıştı. Hocazâde ile Alâeddin Tûsi'ye felsefe-din tartışmalarını yaptırarak kendisi de bu tartışmalara katılmıştı.

Fatih Sultan Mehmed'e ithaf edilen sıfatlardan belki de kendisi hayattayken en yakınındakilerden Kritovulos ve vakanüvislerin de üzerinde durdukları Fatih Sultan Mehmed'i filozof ve bilge sultan olarak tanımlamalarıdır. İdris-i Bitlisî'nin onun hakkındaki dikkat çekici yorumu: "Bu İslam padişahı, bilgin hekim (filozof) sıfatının mazhariyetinde diğer sultanlar arasında sair akıllara öncü akıl mesabesindeydi. Faal akıllar gibi din ve devletini büyütme ve geliştirmede diğer akranlarından öndeydi. Cihangirlikte Yunan memleketinin hikmetini tevhid ve iman faziletiyle süslemişti." diye yazmıştı.

Ünlü Bizanslı bilgin Georgios Trapezuntios yazdığı mektupların birinde Fatih'i filozof-kralın vücut bulmuş hali olarak tasvir ediyor. Georgios'un Sultan'a hitap ettiği mektubun bir kısmında: "Sizin Aristoteles çalışmaya, profesyonel anlamda Aristoteles çalışan bu uzmanlardan çok daha fazla kadir olduğunuz söyleniyor. Sizin doğanız, insan doğasının bu oldukça karşıt iki edimini krallığın azameti ile felsefenin derinliğini/yüceliğini kastediyorum. Askeri liderlik ve bilimsel öğrenimini bir araya getirmek suretiyle fevkalade bir mükemmellikle birleştirebilme hususunda geri kalan bütün kralları aşmaktadır." diyecektir.

Fatih'in Rumca tarihini yazan Kritovulos onunla birçok seferde beraberdi. İstanbul'un fethinden kısa süre sonra kendisini Hektor'un halefi yerine konumlan-

dırıldığını ve Truva'nın intikamcısı olarak gördüğünden bahsetmektedir. Truva'da geçen konuşma: "Geçen bunca yıldan sonra bu şehirle insanların intikamını almayı Allah bana nasib etti. Düşmanlarına boyun eğdirdi, şehirlerini fethettim ve ülkelerini Mysialılar'ın yağmasına çevirdim. Şehri kuşatanlar Hellen, Makedon, Teselyalı ve Peloponnesosluydu. Onların soyundan gelenleri, bunca yıldan sonra o dönem ve daha sonraki yıllarda biz Asyalılara küstahça davrandıkları için cezalandırdım." diyecek kadar tarihi biliyordu. Hatta bu ziyaretten sonra Fatih'in kütüphanesine İlyada'yı koymuştur.

15. yüzyılın ünlü hekimi Şerafettin Sabuncuoğlu Fatih'le görüşmek için İstanbul'a gelmiştir. Hem metinlerinin yer

Bessam Mehmed Nakşî Bey'in çizdiği bu minyatürde Ali Kuşçu, Fatih Sultan Mehmed Han'ın elini öpüyor. Sultan sağ elyle de Ali Kuşçu'nun kendisine ithaf ettiği eseri barmıyla tutmaktadır. Arkada ise bugünkü yaver makamında bir silâhdar ayakta durmaktadır.
(Tercüme-i Şehanzâde-i Süleymanî, Topkapı Sarayı Hazine Kütüphanesi, No. 1263, 113B)

aldığı hem de resimlerini çizdiği meşhur eseri Cerrahiyye-i İlhaniyye'yi sultana ithaf etmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in tıp ilmine olan merakını daha iyi anlayabilmek için onun kütüphanesinde bulunan "Arapların Galeni" unvanıyla anılan Ebu Bekir er-Razi'nin iki kitabının bulunduğunu akıldan çıkarmamak gerek.

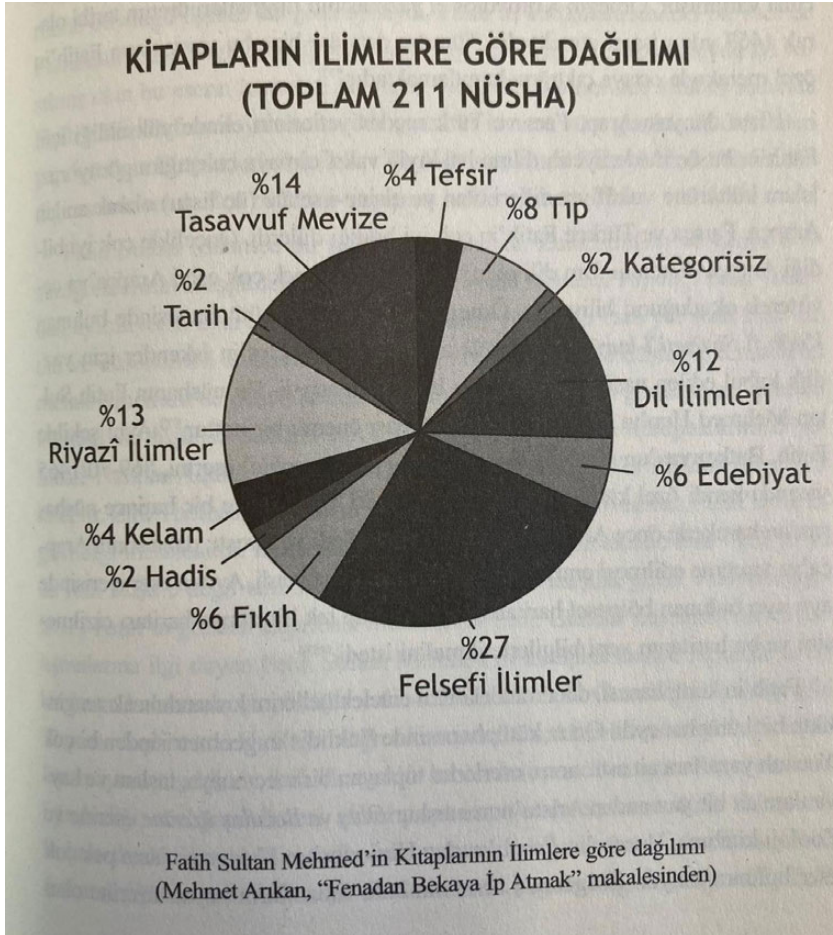
Fatih'in 1461'den beri resmini yaptırmak için İtalya'dan ressam istediği bilinmektedir. Bu isteği uzun bir süre sonra kabul görmüş ve Gentile Bellini İstanbul'a gelmiştir. Fatih'in portresi dışında Topkapı Sarayı'nın duvarlarını Rönesans üslubu fresklerle süslemiştir. E. Jacobs'a göre Ciriaco, Fatih ile Eskiçağ abideleri, edebiyatı ve İtalya'daki hümanistler arasında bağ kurmuştur.

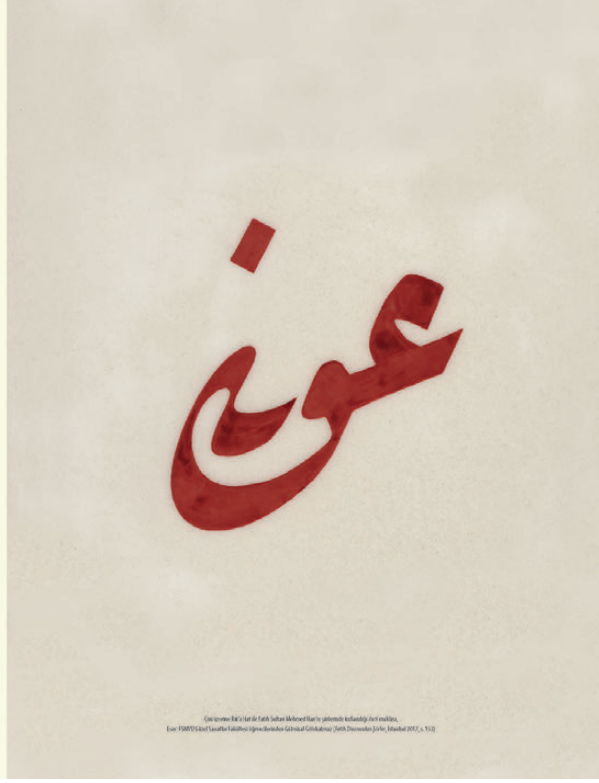
İstanbul'un fethinin hemen ertesi günü eğitime başlanması emrini veren Fatih Sultan Mehmed ardından ilk iş olarak şehirdeki sekiz kiliseyi medreseye çevir-

miştir. Bu eğitim kurumlarının başlarına Bursa Muradiye müderrisi Mevlana Alaettin Tûsi'yi, Bursalı Hocazade ile Mevlana Abdülkerim'i atamıştı. Tûsi'nin baş müderrislik görevi verildiği medrese, Zeyrek Camii Pantokrator manastırı idi ve kırk talebesi vardı. Kiliseden medreseye çevrilen bu yapılarda sürdürülebilir eğitim-öğretim yapılması mümkün değildi. Ayrıca sınırları sürekli genişleyen imparatorluğun iyi yetişmiş insan gücüne de ihtiyacı sürekli bir şekilde artış gösteriyordu. Bunun dışında Fatih Sultan Mehmed'in tasavvurundaki cihan devletine yakışan yüksek öğrenim kurumlarının bir an önce teşkilatlanması zarureti doğurdu. Bu açığı 1470 yılında yapımı tamamlanan Fatih Camii'nin iki yanında müteşekkil Sahn-ı Seman ve Tetimme medreseleri ile kapatmıştır.

Fatih Sultan Mehmed döneminde üç büyük medrese; Ayasofya Medresesi, Zeyrek Medresesi ve Sahn-ı Seman

Medresesidir. Bu külliye yapılarının her birisi kendi içerisinde birer organik yapıdır. Buralarda görevli personelin ve yapının bekasını sağlayacak teşkilatı ile işleyiş düzeni vakfiyelerde garanti altına alınmıştır. Fatih Sultan Mehmed bu kadar ihtimam gösterdiği bu medreselerin bütün ihtiyaçlarını yakından takip ederdi. Öyle ki buralardan icazet alan talebelerin takibini yaptığı bir defterinin olduğu rivayet olunur. Bu defterde, öğrencilerin adları, aldıkları görevler ile durumlarını içeren bilgiler mevcuttu. Kimi atamaları yapacağı zaman bu deftere bakarak yaptığı söylenirdi. Hatta Fatih Sultan Mehmed seferde olmadığı kimi zamanlarda sınav heyetlerine başkanlık ederdi. Hatta Sahn-ı Se-

man medreselerinde kendisine bir oda tahsis edilmesini istemiş, müderrisler Fatih'in bu istediğini "Vakıa burasını siz kurup bize verdiniz. Sizin koyduğunuz kurallara göre burada bir oda alabilmeniz için talebeden veya hocadan olmanız icabeder. Siz talebeden veya hocalardan da değilsiniz. Binaenaleyh bir oda sahibi olamazsınız" diyerek geri çevirmişlerdi. Bu isteği ancak diğer talebeler gibi sınavdan başarılı olmak kaydıyla gerçekleşmişti.

Medreselerde çalışan ulemanın ücretleri yüksek olduğu gibi onlara en yüksek seviyede saygı gösterilirdi. Fatih Sultan Mehmed'in derlediği Kanunnâme-i Âli Osman'da: "Sahn mollaları mevlevi-yettedir. Onlar cümle sancak beylerine tasaddur ederler." (Önce gelirler). En yüksek ücret buradaki müderrislere veriliyordu. Ali Kuşçu'nun günde 200 akçe maaş ile Ayasofya Medresesi'ne müderris olarak atanması kendisine verilen maddi ve manevi değerlerin ne denli yüksek olduğunun kanıtıdır.

Fatih Sultan Mehmed, kitaplara ve kütüphaneye çocukluğundan beri büyük

ilgi göstermiştir. İlk kütüphanesini şehzadeliğini geçirdiği Manisa sarayında kurmuştur. Hükümdarlığıyla birlikte önce Edirne'ye ardından da İstanbul'un fethiyle beraber buraya taşımıştır. Kütüphanesini şer'i, akli ilimlere ait birçok farklı dilde önemli eserle doldurmuştur. İlk kütüphaneler diyebileceğimiz, Zeyrek ve Ayasofya Medreselerinde açılmıştır. Hammer, "Cami içinde bir oda ayrılarak kütüphane ittihaz edilmiştir; Osmanlıların İstanbul'da kurdukları ilk kütüphane budur." demektedir. Yine Barthold, Müslüman dünyasının XV. yüzyılda tamamen inhitata yüz tuttuğunu söylemenin abes olduğunu söylerken İstanbul'da Osmanlıların bu yeni medeniyet merkezinde kütüphanelerin kıymetini belirtir. Fatih, İstanbul'un fethiyle birçok kütüphane kurmuştur. Otuz senelik saltanatı içerisinde şehirde on bir kütüphane kurulmasını temin etmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in kütüphanesinde toplam 211 nüsha kitap vardı. Bunların dağılımı ağırlıklı olarak akli ilimlere aitti. Fatih zamanında Osmanlı kültürünün Batı kültürü ile serbest bir şekilde teması geldiği ve sonraki devirlerde bunun sürdürülmediği açıktır.

Fatih Sultan Mehmed batıyla özellikle İtalyan şehir devletleriyle, ilim, sanat ve kitap temini gibi konularda istekte bulunuyordu. Bunlardan birisi de 1479 yılının ağustos ayında Fatih'in davetini ve isteklerini içeren bir mektup Musevi bir elçi tarafından Venedik Cumhuriyeti Devlet reisine sunuldu. Fatih'in oğlunun düğününe davet ile iyi bir ressam, heykeltıraş, bronz dökümcüsünün İstanbul'a gönderilmesi rica ediliyordu. Büyük kurultayın kararıyla Gentile Bellini'nin İstanbul'a gönderilmesine karar verildi. 1479 Eylül ayından 1481 Ocak ayına kadar İstanbul'da kalan Bellini Fatih'in yanında duracak onun ve çevresindeki bazı insanların portrelerini, manzara resimleri ve sarayın birçok duvarını freskle kaplayacaktı. Angiolello, Bellini tarafından İstanbul'da birçok güzel tablo yapıldığını ve hepsinin saraya konulduğunu,

bu tabloların Sultan Bayezid tarafından saraydan çıkartılarak sattırıldığından bahsetmektedir.

Fatih Sultan Mehmed "Avnî" mahlasıyla şiirler yazmıştır. Akıcı üslubu, açık ve yalın ifadelerle Türk şiirinin en güzel örneklerini vermiştir. Aşk, tasavvuf, sosyal hayat, din, kıssalar, efsaneler ve tarihi hikayeler şiirinin esas konuları arasındadır. Divançe sayılabilecek boyuttaki eseri, yirmi iki varak, yetmiş gazel, bir muhammes ve bir kıta mevcut olup sonunda, "Hattın hadin yüzünü tuttu nitekim ey can" müfredine yirmi dokuz şair tarafından söylenmiş nâzire yer alır.

Fatih Sultan Mehmed'in yanında yıllarını geçiren Angiolello onun için: "Sultan Mehmed birçok işi öğrenmişti ve zamanını böyle geçiriyordu. Yaylar, kemer kordonları, kılıç kılıfları, küçük yelkenli gemiler yapıyordu." Fatih Venedik'ten, kristal zanaatkarları, saat ustaları ve kılıç kını ustaları istemiştir. O ilimden arta kalan zamanlarını küçük savaş aletleri tasarımıyla uğraşarak geçiriyordu.

İstanbul'un fethine tanık olmuş Yorgios Sfrancis'in anılarında Fatih Sultan Mehmed için şunları yazar: "Büyük İskender, Augustus, Konstantin ve Theodosios gibi hükümdarların yaşamını inceler; onları geçmek daha geniş bir ülke yapmak için her türlü vasıtayı arar, sürekli incelemeler yapar." Yine aynı Rum müellife göre Fatih'in bilime verdiği önem çok yukarılardadır. Mükemmel şekilde beş lisan konuşabilir. Bunlar; Türkçe, Arapça, Farsça, Rumca ve Latince'dir. Kendi divanında Türkçeyi tercih ederdi. "Son derece dindar olup Arapçayı öğrenmişti." "Fethettiği ülkelerin idaresi ve haberleşmesi bakımından Rumca ve Latinceyi bilme ve anlamayı arzulamıştı." Ayrıca, "Diğer dinlerin mensuplarını da önemli görür, din serbestliğini de korurdu." Kendisi din anlamında tasavvufa meylederdi. İslam'a büyük bağlılığı su götürmezdi. Camiler yapmış, ulema ve şeyhlere büyük iltifatta bulunmuş; her sene Mekke'ye armağan göndermiştir. Camilerde yazma kütüphaneler kurmuş, on binlerce cilt müellif hattı eserleri bu kütüphanelerde toplamış; hâfiz-i kütübler atamıştır. Kendisi sarayda Rumca ve Latince eserleri de kapsayan bir kütüphane kurmuştur. Fatih Sultan Mehmed'in fethetmek ve idaresi altına almak gayesi güttüğü kavimlerin dinini, dilini ve kültürlerini öğrenmek istediğini bunu içinde üstün bir çaba sarfettiğini biliyoruz. İmparatorluğun Hristiyan ve Yahudi halklarını temsil eden din adamların resmi birer devlet görevlisi olarak atamıştır.

Molla Câmî'nin Fatih Sultan Mehmed'e ithaf ettiği şiirinin şu beyitlerine bak-

mak ikisini anlamak açısından yeterli olacaktır:

"Ey kuzey rüzgarı ne hoş kokuyorsun!

Kalk emeller kıblesi olan semte doğru yürü!

O mücahid ve gazi padişahın önünde

Nükteler saçarak söze başla (ve de ki)
Felsefe problemleri senin sözünle çözüldü

Her mücmel olan senin mantığın sayesinde açıklığa kavuştu

Aristocuların yolu seninle birlikte aydınlandı

İşrakilerin ışığı seninle birlikte parladı.

Senin hak ile batılı ayıran tabiatın için,
hikmet meselesini kavramak gayet tabiidir.

Ol tarikat yolunda bir kutup ol

Gerçeklerin sırrını çözen üstaddır ol,
Bilgisini ucunu kavramakta akıl güçsüz olur.

Söylediklerinin özüne inmede kişi zorda kalır."

Fatih Sultan Mehmed'i cihan hükümdarlığına götüren ana başlıklar; eğitim, kültür, bilim, teknoloji ve alimlere azami ihtimam göstermesidir. İstanbul'un fetihinden sonra şehri yeniden imar ve inşa etmiş buraya bilim ve sanat merkezi haline getirmiştir. Bu başarının altında kendisinin azim ve kararlılığı, iyi eğitimi, bu yoldaki dinamizmi ile kendisinin de iyi bir bilim adamı olmasında yatmaktadır.

BABINGER, Franz, Fatih Sultan Mehmed ve Zamani, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ERÜNSAL, İsmail E., Fatih'in Entelektüel Portresi Merakları, Kitapları ve Kütüphaneleri, Timaş Yayınları, İstanbul, 2023.

Fatih Sultan Mehmed Han, hazırlayan Fahameddin Başar, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020.

İNALCIK, Halil, Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-1: Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

İNALCIK, Halil, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 2014.

İNALCIK, Halil, Fâtih Sultan Mehmed Han: İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı, Kâyser-i Rûm, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.

İNALCIK, Halil, Rönesans Avrupası: Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

KAPTAN, Ömer, Fatih'in Bilginlerle Diyalogları, Cezve Kitap, İstanbul, 2023.

KAYADİBİ, Fahri, "Fatih Sultan Mehmed Döneminde Eğitim ve Bilim", İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 8, 2003.

KRITOVULOUS, Kritovulos Tarihi 1451-1467, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2013.

MEHMED II, Atam Dedem Kanunu: Kanunname-i Âl-i Osman, haz. Abdülkadir Özcan, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul, 2013.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-ii>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/murad-ii>

Kaynakça:

İstanbul'un Mihengi Fatih Camii ve Külliyesi

Kübra Ay

Fatih külliyesi, İstanbul'un tarihi yarımadasının dördüncü tepesi olarak bilinen Fatih tepesi üzerinde yer almaktadır. Fatih Sultan Mehmed tarafından 867-875 (1463-1470) tarihleri arasında Mimar Sinaneddin Yusuf bin Abdullah'a (Atik Sinan), önceden On İki Havari (Hagioi Apostoloi) Kilisesi'nin bulunduğu yerin kuzeyine yaptırılmıştır. Kendini "Diyar-ı Rum"un Fatih'i olarak gören Fatih Sultan Mehmed fetihten sonra Bizans'ın değer verdiği Havariler kilisesinin bulunduğu konumu seçerek İstanbul'un silüetinin değiştiğinin ve buraya yeni bir inancın hâkim olduğunu göstermiştir. Böylece önceliğini şehrin imarı üzerine yapılacak çalışmalara veren Fatih Sultan Mehmed, bu düşüncesini vakfiyesinde de şu beyitle ifade ettirmiştir:

"Hüner bir şehir bünyâd idmekdür

Reaya kalbin âbâd eylemekdür".

"Asıl marifetin bir şehir inşa etmekte değil, şehirde yaşayanların kalbini kazanıp zenginleştirmekte," olduğunu söyleyen Fatih'in izlediği bu sosyal yaklaşım, fetihten sonra İstanbul'da yeni yaşam biçimini şekillendirmiştir. Bu anlayışla inşa edilen külliye ve diğer yapılar topluluğu, günümüzün de ilim, kültür, inanç ve sosyal hayatının şekillenmesinde yol gösterici olmuştur.

Fetih sonrası inşa edilen medeniyetin şehir anlayışını temsil eden yapı Fatih Cami ve Külliyesi ; medreseler, darüşşifa, tâbhane, imârethane, kervansaray, sıbyan mektebi, kütüphane, hamam, çarşı, han ve türbelerden oluşmaktadır. Fatih Cami, kendinden sonra imar edilen Çemberlitaş'taki Atik Ali Paşa Cami ve II. Selim tarafından yaptırılan Konya'daki Selimiye Cami ile form olarak benzerdir. Külliye yapı topluluğu, Edirne'deki Üç Şerefeli Cami ile Beyazıt ve Süleymaniye camileri arasında Türk selâtin camilerinin mimari gelişiminin bir parçasıdır. Külliye'nin merkezi olan caminin planı da Türk mimarisinin gelişiminin bir işaretidir. Fatih Külliyesi'nin ayrı bir önemi de şehrin orta yerine yapılması hasebiyle İslam medeniyetinin ve Türk düşüncesinin bir nişanesi olmasıdır.

1766 büyük İstanbul depreminde yapının kubbesiyle birlikte büyük kısmı hasar görmüştür. Günümüze ulaşan haliyle Fatih Camii, Atik Sinan'ın yapmış olduğu yapıdan farklı bir hüviyet kazanmıştır. Sultan Ahmed ve Şehzade Camii'ne benzer düzende inşa edilmiştir. İkinci Fatih Camii üslup olarak 18. yüzyıl barok sanatına dair izler taşımaktadır. Bu izler daha çok caminin iç süslemelerinde kendisini göstermektedir. Yapı mimari olarak klasik Türk mimari üslubuna daha yakındır.

Külliye'nin en değerli bölümlerden sayabileceğimiz medreseler bölümü ise 1470 yılında tamamlanarak Sahn-ı Semân adıyla açılmıştır. Bu yapı İstanbul'daki yüksek öğretimin başlangıcı olarak kabul edebileceğimiz bir kurumdur. Uzun yıllar medrese eğitiminin zirvesini teşkil etmiştir.

Külliye'de yapılan bütün binalar simetrik olarak yerleştirilmiştir. Caminin iki yanında medreseler, medreselerin ön tarafında bir yerde tabhane, diğer tarafta Osmanlı İstanbul'unun ilk hastanesi darüşşifa, biraz ilerde bir çarşı ile bir hamam yer almıştır. Külliye yapıları ve cami Osmanlılar için yalnızca bir ibadet etme yeri olarak kalmamış, bu yapılar topluluğu eğitim merkezi olan medreseleri, ihtiyaç sahiplerine yemeklerin dağıtıldığı imarethaneleri, misafirhane olarak kullanılan tâbhanesi, tacirlerin ve hayvanların soluklandığı ve barındığı kervansarayları, kütüphaneleri ve hamamları ile sosyal hayat dinamiğini canlandıran hizmet mekanları olarak inşa edilmiştir. Fatih Külliyesi medreselerinden yetişen kişiler ya da ders veren hocalardan da anlaşılacağı gibi İstanbul'un kültür hayatını bir bütün

olarak düşündüğümüzde Osmanlı ilim dünyasının şekillenmesinde bu külliyenin ve Sahn-ı Semân medreselerinin büyük bir rolü olmuştur.

İlk dönemlerde Fatih Külliyesi'nde müstakil bir kütüphane binası bulunmayıp, sekiz medresenin dördünde birer kütüphane oluşturulmuştur. Dört hâfız-ı kütüb tayin edilmiştir. II. Bayezid döneminde bunlar birleştirilerek caminin içine konulan bu kütüphanede kitap sayısı bağışlarla 1241'e çıkmıştır; Kanuni dönemindeyse 1770'e ulaşmıştır. İstanbul vakıf kütüphaneleri 18. yüzyılda (1742) Fatih Cami'nin kible tarafına ayrı kubbeli bir kütüphane inşa edilmiştir. 1248'li (1832) yılına gelindiğinde kütüphanede 5500 cilt kitap bulunmaktaydı. Bu yapıda 1956'da çatlakların oluşması sonucu boşaltılmıştır. Bu kütüphanedeki kitaplar Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınmıştır.

Fatih Cami'nin kible tarafında bulunan hazirede aralarında sivil, asker, ulema ve meşâyih'ten ünlü şahsiyetlerden pek çok kişi medfundur. Başta Fatih Sultan Mehmed'in türbesi olması hasebiyle, Osmanlı tarihinin birçok önemli isminin mezarı buradadır. Fatih'in eşi ve II. Bayezid'in annesi Gülbahar Valide Sultan'ın, "Plevne Kahramanı" Gazi Osman Paşa'nın, mesnevi şairi Abidin Paşa'nın, I. Abdülhamid'in eşi ve II. Mahmud'un annesi Nakşidil Valide Sultan'ın türbeleri de bu hazirededir. Şey-hü-lis-lâm Meh-med Re-fik Efen-di, Sadrâzam Abdurrahmân Nüreddin Paşa, şeh-ben-der-za-de Fi-li-be-li Ah-med Hil-mi, hat-tat Sa-mi Efen-di, Ga-zi Ah-med Muh-tar Pa-şa, hattat Meh-med Esad Ye-sa-rî, hattat Ye-sa-rî-zâ-de Mus-ta-fa İz-zet, Sa-lîh Ze-ki Bey, Ah-med Amîş Efen-di, Osmanlı son dönem ulemasından Çarşambalı Hacı Ahmed Hamdi Efendi, Halveti tarikatı şeyhlerinden Abdülvehhab Efendi, alim Osman Safiyyüddin, dersiham Ahmed Asım Efendi, yazar ve gazeteci Ahmed Mid-hat Efen-di, millet kütüphanesinin kurucusu ve kütüphane nazırı Ali Emiri Efen-di, Ah-med Cev-det Pa-şa, Harbiye hazırı Şevket Turgut Paşa, Ahmed Tahir Maraşi, milletvekilliği ve Askeri Temyiz Mahkemesi üyesi Pertev Demirhan, vaiz İbrahim Subaşı, hadis alimi Muhammed Emin Saraç, tarihçi Prof. Dr. Kemal Karpat, tarihçi Prof. Dr. Halil İnalçık, Prof. Dr. Semavi Eyice, iktisat tarihçisi Mehmet Genç, eski İstanbul belediye başkanı Kadir Topbaş'ta Fatih Cami haziresinde medfun olan şahsiyetlerden bazılarıdır.

Fatih Camii ve Külliyesi bütünü ile günümüze kadar korunamamıştır. Çıkan yangınlar ve depremler bazı kısımların bugüne ulaşamamasında etkili olmuştur. Külliyenin içerisindeki yapıların bazıları tamamen kaybolduğu gibi bazılarının olduğu yerler ise 19. yüzyıl sonlarından itibaren yeni binaların yapılması neticesinde değişmiş, külliyenin özgün yapısı bozulmuştur.

Günümüzdeyse Fatih Cami ve çevresinin dışında geçmişin izlerini taşıyan Ali Emiri Efendi Millet Yazma Eserler Kütüphanesi ile Malta Çarşısı bulunmaktadır. Çarşının biraz ilerisinde Baltepe adında triliçe ve kazandibi tatlılarıyla meşhur eski bir tatlıcı vardır. Fatih Cami'nin Fevzi Paşa caddesinin diğer tarafında kalan Kadınlar Pazarı (Avratlar Pazarı) Osmanlı'da kadın alıcılardan ve satıcılardan oluşan; kadınların sebze, meyve ve hayvancılık ile elde ettikleri ürünlerin ve yaptıkları el işlerinin satıldığı bir pazardır. Günümüzde buranın ismi Kadınlar Pazarı olarak kalsa da kasapların ve doğu mutfak kültürünün yaşatıldığı bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça:

EYİCE, Semavi, "Fatih Camii ve Külliyesi", DİA, C.12, 1995.

KALA, Eyüp Sabri, "Fatih Külliyesi ve Ayasofya-i Kebir Vakfı (Hayır Müesseseleri, Hizmetleri, Görevlileri ve Yönetimi)", FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S. 15, Bahar 2020.

UNAN, Fahri, Kuruluşundan Günümüze Fatih Külliyesi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.

TARİHE ADANMIŞ BİR ÖMÜR: HOCAM ABDÜLKADİR ÖZCAN

Hoş geldiniz Hocam.

Öncelikle beni kırmayıp kütüphane bültenimize konuk olduğunuz için teşekkür ederim.

İzin verirseniz daha önce Betül Bilgin Hocama yönlendirdiğim soruyu bir defada size sormak istiyorum. Kendisi kaliteli sohbet ortamlarının insanlar için bir şifa kaynağı olduğundan bahsetmişti. Peki sohbetin sizin hayatınızdaki yeri ve önemi nedir?

İnsan sevdiği kişilerin yanında huzur bulur. Orada biraz önce belirttiğin gibi dinlenir. Ben kendimden örnek vereyim: İstanbul'da benim iki elin parmaklarını geçmeyen çok yakın dostlarım vardı. Rahmetli Mehmet Serhan Tayşi, Nevzat Kaya, Süleyman Zeki Bağlan ve Şahidi Örnek ilk aklıma gelen isimler. Başım ağrıdığı zamanlar onlarla Millet Kütüphanesi'nde ya da Süleymaniye Kütüphanesi'nde görü-

şürdük. İnanır mısın, şifa bulur ayrılırdım. Böyle bir şey bu... Bir de rahmetli Şerafettin Kocaman, Beyazıt Devlet Kütüphanesi müdürüydü. Onu da unutmuyayım. Sohbet ortamı insanı gerçekten dinlendirir. Bilgi alışverişine vesile olur, bu gibi ortamlar biz ilimle uğraşanlar için özellikle son çıkan yayınlar hakkında fikir alışverişinde etkili olur. Hoş bir şeydir yani. Tabi dedikodudan uzak bir sohbet ortamından bahsediyoruz.

Bu durum gibi, İlber Ortaylı da bir konuşmasında çocukluğu ve gençliğinde evinde düzenlenen ilmi sohbetlerin kendisi için çok faydalı olduğunu belirtir.

Çok doğru. Bir de bana şunu hatırlattın. Eskiden hoca- asistan ilişkisi vardı. Bekir Bey beni bir meslektaşıyla tanıştırdıken "bizim çömez" demişti. Hiç unutmam çömez yani onun öğrencisi, tilmizi yani onun yolundan giden ve yetişmekte olan anla-

mındadır. Yeni YÖK yasasından sonraki araştırma görevliliği bu bağı kopardı Tahsin. Yani çoğu zaman aday 6 ayda bir veya birkaç ayda bir hocaya gidiyor, o da imza almak için falan... Halbuki biz hocamızın bulunduğu sohbetlere katılırdık. Bir nevi "sıbga-i maneviye" derler eskiler, manevi bir boyayla boyanırdık. Kendilerinden çok şey öğrenirdik. Bu yeni sistemin hoca- öğrenci ilişkisini kırdığını söylemek durumundayım.

Hoca-öğrenci ilişkisi konusunda konuşurken, birçok sohbet ortamından veya dersinizden hatırlarım, Bekir Kütükoğlu hocayı çok güzel sözlerle anlatırdınız. Hatta bir keresinde kendisi için, "benim bu mesleğe girişimdeki şansım" diye bir ifade kullanmıştınız. Aynı ifadeyi ben de sizin için kullanmak istiyorum. Bu duyguları birçok mecliste dile getiriyorum.

Teşekkür ederim Tahsin, sağ ol.

Bekir Kütükoğlu Hocanın adını anmışken kendisine rahmet diliyorum. Kendisinin sizin hayatınızdaki yeri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Bekir Kütükoğlu eskilerin tabiriyle tam bir İstanbul beyefendisiydi. Bu ifade özel bir anlam taşır. Yani geleneksel İstanbullu... Şimdi İstanbul'da artık yetmiş iki milletten insan var. Bilhassa şimdi dış göçlerle daha da karıştı, tabi dolayısıyla kültürler arasındaki farklılıklar sebebiyle şehir çok kozmopolit bir yapıya dönüştü. Bekir Bey, geleneksel anlamda İstanbul beyefendiliğinin son temsilcilerindendi. Günümüzde Uğur Derman Hoca için de benzer şeyler söyleyebilirim. Başka kalmadı artık. Bekir Bey'e hocası Cavid Baysun: "Bekir'e saygı duymak geliyor içimden" dermiş. Bekir Bey, şimdi şu an kapıdan girse ister istemez ayağa kalkarsınız. Öyle saygı telkin eden bir insandı. Çok konuşmaz, daha çok lisan-ı haliyle örnek olurdu. Mesela dok-

Handan ve Abdülkadir Özcan çiftinin en mutlu günü. Şahitleri, Bekir Kütükoğlu. 5 Haziran 1978, Fatih Evlendirme Dairesi

tora tezimi yazarken tezimin ancak üçte birinde beraber çalışabildik. Sonra baktı ki hoca ağır gidiyor bu iş, "hadi sen kendin yap artık bunu" dedi. Yani tezimi tek başıma yaptım diyebilirim. Kendisi daha sonra bana şöyle söylemişti: "Ben sana doktora tezi yaptırmadım ki sen kendin yaptın." Neden öyle oldu? Hoca çok muhterem ve saygın birisiydi. Dışardan bir öğrencisi bile gelse hoca çalışmayı durdurur, onunla ilgilenirdi. Bizim tez bir kenarda beklerdi. Sonra da "Abdülkadir haftaya gel" derdi. Bazen odasından gözlerim dolu olarak ayrıldığımı söylemeliyim. Allah rahmet eylesin. "Sen devam et" demişti ama ben ancak tezimi yedi buçuk sene de bitirebilmişim. Yani haliyle, tavriyla konuşmasıyla çok kibar, kimseyi kırmayan hatta bir iki yerde tezimle ilgili düzeltmek için küçük bir itirazda bulunduğumda hoca, "Tamam o zaman bir daha araştır" derdi. "Sen bunu bir daha düşün" der, ısrar etmezdi. Bu önemli bir şey, yani beni araştırmaya sevk ediyordu. Zira ben onun doğrusunu kendim bulursam daha fazla benimseyeceğim. Böyle bir yapısı vardı. Sertliği yoktu. Ama kızardı. Kızdığı zaman da simasına yansır, suratı kıpkırmızı kesilirdi. Allah gani gani rahmet eylesin. Bende saygı telkin eden şeyler Bekir Bey'den yansımadır. Yoksa ben Anadolu'dan gelen bir Yörük ailesindenim.

Hocam sizin felsefeye olan merakınızı sohbetlerimizden biliyorum. Hatta Sokrates'in Savunması'nı birçok kez okuduğunuzu söylemişsiniz.

Yanılmıyorsam yedi defa...

Lise yıllarından başlayan bir felsefe okuma arzusu içerisinde olduğunuzu fakat bunun mümkün olmadığını sonrasında felsefe kitapları okuyarak bu arzunuzu

Soldan sağa; Fahameddin Başar, Halil İnalıcık, Abdülkadir Özcan, İlber Ortaylı

bir nebze de olsa tatmin ettiğinizi söylediniz. Peki tarih ilmiyle olan karşılaşmanız nasıl oldu?

Lise yıllarından başlarsak lisedeki tarih öğretmenimiz bize değil tarihi sevdirmek, tam aksine tarihten soğutmuştu. Bir defa Türk tarihini özellikle Osmanlı tarihini hiç sevmezdi. Lise mezuniyet karnemi hala saklarım. Tarih dersim galiba 7 idi. Ama Edebiyat, Kompozisyon ve Felsefe derslerim hep 10 idi. Dolayısıyla Felsefe'ye yine lisedeki felsefe öğretmenimin etkisiyle daha meraklıydım. Lise son sınıfa gelince Arapça öğrenme aşkı içime düştü. İsim vermeyeyim şimdi o zaman bir Kuran tercümesi okuyorum, Kur'anı tercüme eden kişinin biyografisine baktım. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dilleri ve Edebiyatları bölümü mezunu... O vakit

ben bu bölüme gideyim diye aklıma düştü. Bizim zamanımızda fakülte ve bölüm seçmede rehber hocalar yoktu. Böylelikle biraz da şarkiyatla uğraşmak istedim. Sadece oryantalistler uğraşmasın, biz de ilgilenelim diye düşündüm. 1968 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi'ne kaydımı yaptırdım. Tabi 68-69 yılları ve sonrası dünya çapında öğrenci olaylarının başladığı ve yayıldığı dönemlerdi. Üniversite bazen süresiz tatil edilir, kimi zaman da boykotlar olurdu. Baktım istediğim Arapça ve Farsça'yı öğrenemiyorum. Farsça çok zor değil halletmiştim ama Arapça daha kurallı ve zor bir dil. Hatta o zamanlar Libya, Irak, İran başkonsolosluklarına gider oralarda takviye dersler alırdık. Tarihten de ben iki yardımcı sertifika, yani günümüzün yan dalı olsa gerek, almıştım. Bunlar Genel Türk

Tarihi ile Yeniçağ Türk Tarihi idi. Genel Türk Tarihi'nin başında rahmetli İbrahim Kafesoğlu Hoca, Yeniçağ Tarihi'nin başında Şehabeddin Tekindağ Hoca vardı. Tabi bu dersleri aldık ama esas mezun olacağım bölüm Arap Filolojisi idi. Mutlaka bir mezuniyet tezi hazırlamanız gerekiyordu. Yoksa mezun olmazsınız. Yardımcı dallar ise Fars Dili Edebiyatı, Genel Türk Tarihi, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalları idi. Kendime "Abdülkadir burada Arapça ve Farsça'yı istediğin gibi öğrenemeyeceksin, bari bölüm değiştir" dedim. Tabi bölüm değiştirmem kolay olmadı. Şehabeddin Bey, "Yok almıyoruz" dedi. "Hocam yapmayın ben tarihi çok seviyorum" dedim. "O zaman Münir'e git" dedi. Münir dediği Münir Aktepe. Münir Bey'e gittim o da "Şehabeddin'e git" dedi. O ara ikisi arasında epey gittim geldim. Sonra kabul ettirdim. Ama birinci sınıfta okutulan bütün bibliyografya derslerini vermem şart koşulmuştu. Eski Çağ, Orta Çağ, Yeni Çağ, Yakın Çağ ve Genel Türk Tarihi bibliyografyaları... Zira bunlar zorunlu baraj dersleriydi. Bunları vermezsen, ikiden devam edemez ve üst sınıfa geçemezdin. İnanır mısın Tahsin, Herodot'tan başladım. Ahmet Refik Altınay ve Abdurrahman Şeref Bey'e kadar hepsini bir girişte verdim. Ama çok çalıştım, benim biraz da bibliyografya merakım o yıllara dayanır.

Kesinlikle hocam, neredeyse bütün bir medeniyet tarihi...

O şekilde başladı. Arap-Fars Bölümü'nden ayrıldım. Daha doğrusu Arap Dili ve Edebiyatı ile Fars Dili ve Edebiyatı sertifikaları yan dala düştü. Mezuniyetimi Yeniçağ Tarihi'nden yaptım. Hatta Bekir Kütükoğlu ile orada tanıştım. Bekir Bey'in lisans ta galiba bir veya iki yarıyıl dersini aldım. Hoca o sıralar yurt dışındaydı. Son sınıfa

Sağdan sola oturanlar; Veli Şahin, İlhan Şahin, Yusuf Halaçoğlu, Şehabeddin Tekindöğ, Mehmet Serhan Tayşi, Süleyman Bağlan, Abdülkadir Özcan, Fahri Çetin Derin.

Bu bir Metin transkripsiyonu ve tahlili çalışmasıydı. Benim yabancı dilim Fransızca. Yazın yoğun bir şekilde çalışıp dil sınavından geçtim ve sonra doktora başladım. O zamanlar İstanbul Üniversitesi'nde yüksek lisans yoktu. Doğrudan doktora başladık. Bekir Bey ile tanışmam bu şekilde oldu. Meğer Allah'ın sevkiyle benim kanaatime göre en iyi hocaya düşmüşüm. Bende tarih aşkını uyandıran Bekir Bey oldu.

gelince üçüncü sınıfın sonunda öğrencilere danışmanlar ve tez konuları dağıtılırdı. Yukarıda dediğim gibi mezun olabilmek için mezuniyet tezi hazırlamak zorunluydu. Herkes Şehabeddin Bey'e, Cengiz Orhonlu'ya, Münir Bey'e koşuyor. Bekir Bey'e pek giden yok. Ben kendisini pek tanımıyorum. Sonunda onun danışmanlığında çalışacaktım. Hiç unutmam, o zamanlar bir büyüğümüz "Yandın" dedi. "Bekir Bey çok titizdir, dört senede bu fakülteyi bitiremezsin" dedi. Meğer en iyi hocaya düşmüşüm. Ama hakikaten çalışmalar ağır ilerliyordu. Tez bitmiyor sene sonu haziran da geldi. Tezi idareye teslim etmem lazım. Bir gün kendisine, "Hocam ben bu yaz yabancı dil çalışıp doktora sınavına girmek istiyorum" dedim. "Ya!" dedi. Çalışmamızı biraz hızlandırdık. Hiç unutmam son gece saat yarımaya kadar çalışmıştık. Hatta fakültenin bütün kapıları kapanmıştı. Hatırlarsın edebiyat fakültesini...

Evet Hocam.

Ordu Caddesi'ndeki duvarlardan atlayarak çıkmıştık dışarıya. Ama tezi bitirmiştik.

Titizliğiyle ve çalışmasıyla...

Hocam, aynı şeyleri ben de kendim için söyleyeceğim. Titizlik ve çalışma aşkı dediğinizde, sizin odanıza her girdiğimde, telefonda konuşurken veya karşılaştığımızda, hep bir çalışma içerisinde görüyordum. Ya metin çeviriyor ya makale yazıyor ya da ilmi sohbet içerisinde oluyordunuz. Boş zamanınızı hatırlamıyorum. Yaklaşık 13-14 sene oldu sizinle olan muhabbetimiz, hoca-öğrenci ilişkimiz. Titiz ve sıkı çalışma, bu Bekir hocadan mı intisâb etti size, yoksa bu sizde var olan bir haslet miydi?

Hayır, tam aksine Bekir Bey'de disiplinli bir çalışma yoktu. Ama çok zekiydi ve fevkalade kavrayışı vardı hocanın. Kendisi anlatmıştı. Lisede çok başarılı biriymiş. Öğretmeni, Bekir Bey'in Tarih bölümünü kazandığını duyunca üzölmüş. O, istiyormuş ki teknik, mühendislik, tıp falan okusun. Sonra asistan olarak kaldığını öğrenince de, "hah şimdi oldu" demiş ve sevinmiş hocası... Bekir Hoca fazla disiplinli çalışmazdı. Hocamızın fazla makale

Tahsin Yıldırım ve Abdülkadir Özcan

ve yazısı da yok... Nedeni en iyiyi yapmak için, en iyiye ulaşmak için iyiyi terk etmesi... Hocası Cavid Baysun dermiş ki, "Bekir en iyi iynin düşmanıdır. Yap bir şeyler..." Yani en iyiyi yapacağım derken hoca fazla çalışma bırakmadı ardında... Onun mirası Nezih Aykut, Ziya Yılmaz, Mehmet İpşirli ve bizler diye düşünüyorum. Hocanın en büyük arzusu Osmanlı'dan bize kalan kroniklerin yani orijinal tarih kaynaklarının bilimsel yayınlarının yapılmasıydı. Hoca bir iki örnek bıraktı. Sonra biz devam ettirdik bu çalışmaları...

Hocam, sizden tenkit, tenkitli metin neşri dersi aldığım için biliyorum. Cumhuriyet sonrası için Bekir Kütükoğlu hocanın Çeşmîzâde Tarihi çalışmasını bu işin başlangıcı kabul edebilir miyiz?

Ondan bir iki yıl kadar önce Şerafettin Turan Hoca, İbn-i Kemâl'in Tevârih-i Âli Osman'ının Fatih dönemiyle ilgili yedinci defterini hazırladı doktora tezi olarak. Benim esas örnek aldığım onun çalışmasıdır. Be-

kir Bey de bir yıl kadar sonra Çeşmîzâde-arihî'ni yaptı örnek çalışma olarak. Daha sonra edisyon kritik çalışmaları arttı. Bizim zamanımızda edebiyat tarihçimiz Ağâh Sırrı Levend'in çalışması da vardı. Mihâloğlu Ali Bey'in Gazavatnâmesi... O da tabi elimizden düşmezdi ama Şerafettin Bey'in İbn Kemâl Tarihi ile Bekir Bey'in Çeşmîzâde Tarihi güzel örnekler oldu. Bekir Bey bu işe gönül vermiş en önemli şahsiyettir. Şerafettin Bey bunu devam ettirmedi. Bir iki kitap daha yayımladı ve başka alanlara kaydı.

Şehzade Mehmed'in Fatih olma yolundaki süreçte belki de en belirleyici tarafı aldığı eğitimdi. Fatih'in şehzadeliliği ve eğitimi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

İki yıllık ilk hükümdarlığında başarısız bir icraat sergileyen II. Mehmed adeta kurtlar sofrasına düşmüştü. Merkezde vezirler arasındaki rekabet, taşrada uç beylerinin merkezi dinlemeyip yarı bağımsız tavırları devam etmekteydi. Edirne'de vukua ge-

Abdülkadir Özcan'ın Türkoloji Kongresi'nde ilk bildiri sunumu
(Başkan Bekir Kütükoğlu sol köşede)-1

len Hurufî katliamı, büyük yangın ve askerî isyan kendisini iyice bunaltmıştı. İkinci şehzadelğinde "Şehzâde Sultan" olarak anılan II. Mehmed Manisa'da geçirdiği beş yıllık dönemde çok köklü bir eğitim aldı. Kendi adına para bile bastırmış, Ege adalarıyla ilgilenmişti. Maiyetinde başta Molla Gürânî olmak üzere eski hocaları da vardı. Genç şehzade onlardan o dönem Avrupa'sı hakkında bilgiler edindi. Bu dönemde, o devlet idaresiyle ilgili pratik yaparken ticarî amaçla Manisa'ya gelen çoğu İtalyan yabancılarla irtibat kurdu. Bu arada başta Zağanos Mehmed Paşa olmak üzere devşirme kökenli lalalarından İstanbul'u fethetme ve bir cihan devleti kurma hayalleriyle yetiştirdi. Özellikle Asya Fatih'i olarak anılan Büyük İskender olmak üzere Roma imparatorlarının hayatlarıyla ilgilendi. Zaman zaman Manisa'ya gelen Akşemseddin ile tanıştı ve ondan da fetih müjdeleri aldı. Bu bakımdan II. Mehmed bu dönemde, eskilerin çift kanatlı anlamında kullandıkları "Zülcenaheyn" olarak yetiştirdi. Yani sadece Doğu değil Batı dünyasını da öğrenmişti. İdealindeki dünya

devleti için böyle yapması da gerekiyordu. II. Mehmed "Ebülfeth" olduktan sonra da eğitimini sürdürdü. Özellikle dünya coğrafyası ile ilgilendi. Doğuda veya batıda dünyanın neresinde sivrilmiş bir alim veya sanatçı varsa yanına getirtmeye çalıştığını biliyoruz. Osmanlı padişahları içinde aldığı eğitimle en dikkat çeken Fatih Sultan Mehmed'dir denilebilir.

Fatih Sultan Mehmed ile alakalı kendisini efsaneleştiren ve acımasız bir şekilde eleştirenler var. Bunun ortasını nasıl bulabiliriz? Bunu söylememin sebebi, kendisiyle alakalı farklı dönemlerde birçok film ve dizi çekilmesi. Bu konu hakkında çok kere konuştuk sizinle. Dönemiyle alakalı çok fazla kronik var ve sonrasında Halil İnalçık gibi bir tarihçi, neredeyse Fatih'in hayatını günü gününe bilen ve yazan birisinin çalışmaları varken, çok fazla hayal ürünü ve kurgu var. Fatih Sultan Mehmed'in hayatını bir yere oturtacak olursak nereye oturtabiliriz? Daha önceki konuşmamızda ülkemizde bir tarihi yapımla enflasyonu var demiştiniz. Bu da insanları yanlış yönlendiriyor.

Televizyonlarda çok fazla tarih dizisi var. Bırakın dizileri tarihin efsaneleri adında bazı savaş sahneleri de var. Bunların çoğu hayal ürünü... Ayrıca bunlar ciddi masraflı şeyler. Bunlara gerek yok. Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı padişahları içerisinde hayatı iyi bilinenlerden birisi... Gerek Bizans kaynaklarında gerekse Arap kaynaklarında ve özellikle Osmanlı kaynaklarında Fatih Sultan Mehmed ve dönemiyle ilgili oldukça geniş bilgiler var. Hatta mutfağı bile bize intikal etmiş... Fatih'in yediği yemekleri bile biliyoruz. Ahmet Refik Altınay, Târîhî Osmânî Encümeni Mecmuası'nda bu defteri yayımladı. Bu yönüyle Fatih Sultan Mehmed'i filmleştirmek için fazla hayale gerek yok. Son dizinin (Mehmed: Fetihler Sultanı) iki bölümünü izledim, sonra devam ettiremedim. Çünkü Fatih'te olmayan bazı şeyler gördüm orada. Tamam bazı şeyler eklenecektir. Ama bir defa Fatih döneminde harem hayatı yok. Sürekli harem kadınları devrede. Harem, Kanuni döneminde Hürrem Sultan'dan sonra hatta bazı rivayetlere göre de III. Murad zamanında Topkapı Sarayı'na ta-

şınıyor ve etkili olmaya başlıyor. Valide Sultanlık kurumu Nurbanu Sultan ile başlıyor. Fatih Sultan Mehmed'i anlatmak için hamasete hiç gerek yok. O, değil Türk padişahları Türk hükümdarları, dünya hükümdarları içerisinde çok önemli yeri olan bir şahsiyet... Ama Fatih denilince duygularımız kabarıyor. Hakikaten çağını aşmış bir şahsiyet. Aldığı eğitimle bunu kendi hayatında göstermesiyle, kâh doğuda kâh batıdaki fetihleriyle hep din yolunda i'lâ-yı kelimetullâh için koşmuş bir cihangir... Çağdaş tarihçilerden Âşıkpaşazâde'de bir anekdot vardır: "Sivas üzerinden Trabzon seferine giderken ellerine ayaklarına dikenler batıyor. Maiyetinde Uzun Hasan Hasan'ın annesi Sâra Hatun da var. Onun, "Oğul ufacak Trabzon için tatlı canına bun kadar eziyet değer mi?" sözüne mealen, "Vâlide! İslâm'ın kılıcı bizim elimizde. Cihad sevabına nail olup Allah'ın rızasını tahsilden başka gayemiz yoktur" şeklinde sözler söylüyor. Burada Fatih'in cihad ve gazayı vurgulaması önemli...

Trabzon'un fethi coğrafi şartlar göz önünü alındığında çok zor dağ tepe tırmanıyor.

Soldan sağa; Azmi Süslü, Yusuf Halaçoğlu (sadece başı görünüyor), Özcan Mert, Bekir Kütükoğlu, Mübahat Kütükoğlu, Cevdet Küçük, Abdülkadir Özcan, Hulusi Yavuz

At gitmiyor, iniyor bazen. O bakımdan Fatih Sultan Mehmed'i ayrı bir yere koymak lazım. Ben bir profesyonel tarih araştırmacıyım, "Fatih" deyince duygusallaşıyorum. Sanki 35 padişah bir kefedede Fatih bir kefedede...

Fatih'i, Osmanlı padişahları içerisinde hatta bütün Türk tarihi içerisinde nereye koyabiliriz. Teşkilatçı bir padişah olduğunu biliyoruz. Hatta hayattayken kendisine Ebü'l Feth unvanı verilen bir padişah.

Kanun koyuculuğu ile "Ebü'l Kavânîn" yani kanunların babası bile denilse yeridir. İnalçık Hoca'nın da tespitiyle Osmanlı devletinin gerçek kurucusu Fatih Sultan Mehmed'dir. Çünkü 1300'den 1450'li yıllara kadar devlet kuruluş dönemi yaşadı. 1402 Ankara Savaşı sonrası parçalandı. 11 yıl kadar fetret devri geçirdi. II. Murad zamanında da kargaşa kısmen devam etti. Burada şunu da belirtmeliyiz ki, Sultan II. Murad'ın Varna ve II. Kosova zaferleri olmasaydı kuruluş dönemi devam edecekti. Bir bakıma fethin ön hazırlıklarını babası hazırlamıştı diyebiliriz. Ama İstanbul'un fethiyle kuruluş tamamlandı. Bu bakımdan Fatih'i devletin gerçek kurucusu olarak kabul edebiliriz.

Siz yayınlamıştınız hocam Atam Dedem Kanunu adıyla.

"Ebü'l-Kavânîn" ifadesi naçizane benim ifademdir. Zira o sadece "Ebü'l-Feth" değil kanunların da babasıdır. Yani "Kanuni" sıfatını illa bir padişaha vermemiz gerekirse başta Fatih'e vermeliyiz. Tabii Sultan Süleyman Kanuni'nin o tarafı daha ağır basıyor. Çünkü çok fazla örfi kanun çıkardı o. Bu hususta baş destekçisi Şeyhülislâm Ebussuud Efendi idi. Ama ilk kanun derleyicisi ve yapıcısı Fatih Sultan Mehmed'dir. Daha sonra çıkaranlar hep bunu esas almışlardır. Sadece teşkilat, teşrifat kanunnamesi değil, onun bir de reaya kanunnamesi de vardır ve "kanuni padişahi" diye bilinir. Bir de bunların dışında gümrük kanunu, darphane kanunu, tapu-kadastro kanunu gibi müteferrik yasalar var. Yasaknâme olarak anılan bu kanunlar genelde vergi gelirleriyle ilgilidir. Hatta kurban derilerinin yüzülürken delinmemesini içeren madde bile yer alır.

Fatih Sultan Mehmed'in siyasi, kanun koyucu kişiliğini konuştuk. İlmî kişiliği hakkında neler söyleyebiliriz? Türkçe, Arapça, Grekçe, Farsça hatta İtalyanca

Soldan sağa; Mehmet İpşirli, Mübahat Kütükoğlu, Abdülkadir Özcan, İlhan Şahin

bildiği söyleniyor. İlyada'yı aslında okuyabildiğini biliyoruz.

Grekçe konuşacak kadar bildiğini biliyoruz. Sırp despotu Yorgo Brankoviç'in kızı olan analığı Mara Hatun'dan dolayı belki Slav dillerini de biliyor olabilir...7-8 dil bildiği abartılı olabilir. Ama Türkçe, Arapça, Farsça, Sırpça ve Grekçe'yi iyi bildiğini biliyoruz. Sırpçanın yakın kardeşleri olan Boşnakça ve Hırvatça'yı, yani Balkan dillerini anladığı düşünülebilir. Böylece sayı yükselir... Biraz önce söylediğin gibi kütüphanesinde Homeros'un Troya Savaşı'nı anlatan ünlü İlyada'sı var. Bunun dışında hususi kitapları arasında 10'larca Grekçe eserin varlığı bilinmektedir.

İskenderiyeli ünlü bilgin Ptolemaios/Batlamyus'un Almagest'i var.

Evet. Fatih daha çok Coğrafyayla ilgili çünkü kafasında cihangir olmak emeli var. Tabii olarak dünya coğrafyasını da bilmek istiyor.

Fatih, Amirutzes ve müslüman olan oğlu Mehmed'e, Batlamyus'un eserini Arapça'ya çevirttiriyor.

Evet Amirutzes'e dünya haritası çizdirtiyor. Ayrıca huzurunda felsefi tartışmalar yaptırıyor. Kritovulos'un eserinde bilgiler var. Bu yazara göre Fatih'in kendisi de bir filozof kadar tartışmalara katılmış ve fikirlerini beyan etmiştir. Bazı minyatürlerde Sultan Fatih alimlerle birlikte nakşedilmiş. Şu da enteresandır. Başında ulema kavuğu olan tek padişah Fatih'dir. Nitekim Bellini'ye verdiği pozda başında ilmiye kavuğu vardır. İlmi yönü, felsefi yönü kadar bir divan dolduracak kadar şiirleri olan da bir şairdir Fatih... Tabi "Fatih"lik sıfatı her şeyin önüne geçmiş ve bu unvanla anılmıştır.

Fatih Sultan Mehmed'e tenkit noktasında en acımasızları belki de kardeş katli noktasında geliyor. Bütün yaptıklarının yanında hep bir "ama" olarak duruyor sanki. Bu meseleye bir çerçeve çizmemiz gerekirse nasıl çizebiliriz?

Malumunuz 1402 Ankara Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin parçalanması olayı var. Anadolu birliği dağıldı. Eski Türkmen beylikleri tekrar ortaya çıktı. Rumeli ayakta... Çünkü burada güçlü bir idare kurmuş Osmanlılar. Kardeş katli olayı hanedan sisteminin getirdiği bir uygulama maalesef... Hanedan sisteminde devlet hanedanın malıdır. Dolayısıyla bir hükümdar öldüğü zaman miras hukukuna göre diğerleri de haklarını arayacaklardır. Nitekim Cem Sultan abisi II. Bayezid'den miras hakkını istiyordu. Rumeli senin Anadolu benim olsun diyordu. Fatih, dedesi Çelebi Mehmed'in devleti toparlamaya çalışırken çektiği sıkıntıları çok iyi biliyordu. Kendisi 1451 yılında cülus ettiğinde başka taht adayı olarak Bizans İstanbul'unda bulunan Orhan'ın adı da geçiyordu. Yaşayan bir hanedan üyesi potansiyel bir tehliktir. Bu arada çok küçük yaşta da olsa, II. Murad'ın İsfendiyaroğlu'nun kızından olma Ahmed adında bir kardeşi daha vardır. Fatih, bunu önlemek için üzümlere de olsa, bu kardeşini ortadan kaldırıyor. Zira o istemese de onun etrafında hemen bir hizipleşme başlayabilirdi. Nitekim daha sonraki dönemlerde padişahların kardeşleriyle tehdit edildikleri bilinmektedir. Enteresan bir bilgi vereyim. Son baskıda Atam Dedem Kanunu'na onu da koydum. Fatih'in üç oğlu var. Bayezid, Mustafa, Cem... Mustafa 1473 Otlukbeli'nden hemen sonra vefat ediyor. Cem Sultan doğduğunda Mustafa sağdı. O zaman Fatih, Cem'in beşiğini tekmeliyor. İbn Ke-

mal'in tarihinde geçiyor bu bilgi... "Bu da nereden oldu?" Hatta bunlardan birinin daha büyümeden ansızın ölmesi halinde kalanın saltanat için kâfi olduğunu, belirttikten sonra, şehzade çokluğunun hiç bulunmaması kadar ülke ve halk için tehlikeli olduğuna dikkat çekmektedir.

Sonraki padişahlarda da buna denk geliyoruz hocam, I. Ahmed'in ekber ve erşed usulünü getirene kadar.

Demek istediğim şehzade azlığı kadar çokluğu da tehlikeli görülmektedir. Onun için Cem'in doğduğuna sevinmiyor. Fatih'in kafasında devlet var. Devletin "ebed-müddet" olması var. Kişisel olarak Yavuz Sultan Selim'i düşün. Öldürtüyor, ardından da arkasından ağlıyor ve matem tutuyor. Ya devlet ya kardeş! Sırtında koca bir imparatorluğun ağır yükü var. Yoksa bir kardeşin yaşaması ve devletin parçalanması mı? Devletin parçalanması demek, İslam dünyasının Avrupa güçleri tarafından yutulması demek. O yönüyle Osmanlılar hep son dönem Haçlı saldırılarına siper olmuşlardır. Meseleye bu zaviyeden bakmak lâzım. Zaten Kanunnâme'de "Nizam-ı âlem için" diyor, keyfi için değil. "Katletmek münasıptır" diyor, emretmiyor. Yani kesin bir emir yok. Sadece kapı aralanmış, o kadar.

Halil İncalcık'ın adı geçmişken, sizin Atam Dedem Kanunu neşrinizi İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı Kâyser-i Rûm Fâtihtir Sultan Mehmed Han kitabına alıyor.

Evet alıyor. Telefonla beni aradı hocam, "alabilir miyim?" diye sordu. Hatta o sıralar ben Amerika'daydım, "ne demek hocam, gelince görüşelim" demiştim.

Sizin için güzel bir anı olmuş hocam.

Evet öyle oldu.

İstanbul'un fethi kutlamalarıyla alakalı ne düşünüyorsunuz.

Yıldönümü kutlamaları meşrutiyetle başladı. Öncesinde fetih kutlaması yok. Osmanlı siyaseten yıkılmaya yüz tutmuş, ancak toplum devam ediyor. Kutlamalar olmalı. Ancak fazla abartmaya gerek de yok. Belki bilimsel bazı çalışmalar yapıp kitaplaştırılırsa daha kalıcı olur. Bir ara gemiler sürükleniyordu. Bunlara gerek yok. Anlatılır geçer. Tabi atalarımızın yaptıklarını yeni nesillere anlatmakta yarar var. İnsan tarihiyle yaşar, tarihini bilmeyen geleceğe dair planlar yapamaz. Mustafa Kemal Atatürk'ün güzel bir sözü var, "Tarih yazmak tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir hal alır." Bir sözü daha var. Eski Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı'nın girişinde vardı. "Büyük devletler kuran atalarımız büyük ve kapsamlı medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk Çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır" der. Bunlar önemlidir. Abartmamak kaydıyla fetih günleri anılmalı, anlatılmalı. Özellikle yeni nesillere, gençlere ve evlatlarımıza...

Çandarlı Halil Paşa genellikle hain olarak anlatılıyor. Çandarlı ailesi dediğimiz aile Sultan Orhan döneminden başlayarak Osmanlı'ya yüz elli yıllık bir hizmeti söz konusu olan bir aile. Çandarlı İbrahim Paşa'yla birlikte de son buluyor. Çandarlı Halil Paşa'nın doğru anlaşılması ya da iade-i itibar açısından kendisini biraz anlatır mısınız?

Çandarlı Halil Paşa, Fatih'in babası II. Murad'ın en önde gelen veziriydi. İncalcık'ın

tabiriyle devlet adeta onun idaresine bırakılmıştı. II. Murad zamanında çok önemli savaşlar yapıldı. Biraz önce bahsettiğimiz gibi babası Çelebi Mehmed devleti önemli ölçüde toparlamıştı. Ama ikinci bir fetret dönemi başlamıştı adeta. Sultan Murad, gerek Balkanlar'da gerekse Anadolu'daki kıpırdanmalara son vererek Fetret Devri'ni sonlandırdı. Bu padişah zamanında 1444 Varna ve 1448 Kosova gibi çok önemli savaşlar yapıldı. Bunlar Haçlı birliklerine karşı yapılan savunma savaşlarıydı. Çandarlı Halil Paşa'ya göre Haçlı birliği tekrar kurulabilir ve üçüncü bir saldırı olursa Devlet-i Aliyye buna dayanamayabilirdi. Bu arada Anadolu'da başta Karamanoğulları olmak üzere Türkmen beylikleri ayrı birer devlet olmak istiyorlardı. Bu bakımdan Halil Paşa biraz daha muhafazakâr bir siyaset izlenmesinden yanaydı. Kaldı ki Bizans'ın son imparatoru 11. Konstantinos'un tahta geçmesini sağlayan yine Çandarlı Halil Paşa'ydı. Dolayısıyla onunla haberleşiyordu. Mümkün merteye Osmanlı'nın İstanbul kuşatmasına girişmesini erken görüyordu. Nitekim II. Mehmed, ilk hükümdarlığı zamanında İstanbul kuşatması teşebbüsü üzerine babası tarafından uyarılmıştı. Yani bana göre Çandarlı Halil Paşa'ya hain demek doğru değildir. Bu onun izlediği siyasettir. Bu arada II. Mehmed'in etrafında Şehabettin ve Zağanos paşalar gibi devşirme kökenli vezirler var. Onlarla siyasî nüfuz çekişmeleri var. Fatih ikinci kez tahta çıktığında onları divana sokuyor ve divandaki gücünü artırıyor. Dolayısıyla Çandarlı yalnızlaşmaya başlıyor. Bundan dolayı farklı bir politika izlemiş olmalıdır. Bunu ihanet olarak ifade etmek doğru olmaz. Yani bir taraf muhafazakâr, diğer taraf ise atılcı bir siyaset taraftarı denilebilir.

Siyasi ikbal mücadelesi var diyebiliriz.

Var tabii, günümüzde de var. Başarıya ulaşmak için oluyor böyle şeyler...

Fatih'in ölümüne bir kesim, doktorları Yahudi dönmesi Jacob ve Acem Lâri tarafından zehirlendiğini söylüyor. Fatih zehirlendi mi? Yoksa eceliyle mi öldü?

Sultan Fatih'in ölümü meselesi tartışmalıdır. Bir süredir atalarından devraldığı nıkris hastalığından mustarıptı. Bu eklemlerde görülen ve damla hastalığı da denilen ağrılı bir rahatsızlıktı. Buna rağmen sefer çıkan Sultan Mehmed'in hastalığı Gebze yakınlarında iyice artmıştı. O sırada maiyetinde iki hekim vardı. Bunlarda birisi İran kökenli Lâri, diğeri İtalyan Yahudisi Hekim Jakop/Yakup Paşa idi. Bunlardan birisi Karamanî Mehmed Paşa yanlısı idi. Osmanlı kaynaklarından Âşıkpaşazâde Tarihi'nde güya Fatih zehirlenerek öldürüldüğü yazılır. Taşköprizade'nin Arapça eş-Şekaik'ında ve bundan naklen Hoca Sadeddin Efendi'nin Tâcü't-tevârîh'inde de zehirlenme olayı üzerinde durulur. Ancak bu olay başka kaynaklar tarafından teyit edilmemektedir. Bazı Batı literatüründe zehirlenmiş olabileceği de belirtilir. Rahmetli hocam Şehabeddin Tekindağ, yıllar önce bununla ilgili bir makale yazmıştı. Onun görüşü Fatih'in, eceliyle öldüğü yolunda... Alman araştırmacı Frazer Babiner ise Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı adlı kitabında Sultan Fatih'in Venedikliler tarafından zehirlenerek öldürüldüğünü yazar. Ben Fatih Sultan Mehmed'in öldürülmüş olabileceğini düşünüyorum. Öldükten sonra İtalya'da "Büyük Kartal Öldü" şeklinde şenlikler yapılıyor. Tabii yüzde yüz delil yok elimizde.

Gedik Ahmed Paşa'nın Otranto'yu fethiyle birlikte son seferin İtalya'ya olacağını söyleyebilir miyiz? Çünkü orada İtalya'nın fethi için koçbaşı alınıyor. II. Bayezid'in onu geri çağırmasıyla bu toprak kaybediliyor.

Fatih Sultan Mehmed'in son seferinin birkaç yere olduğuna dair görüşler var. Biliyorsunuz Fatih son ana kadar sırrını tutar, en yakınındakilere bile söylemezdi. Kuvvetli bir rivayete göre Mısır, Memlük Sultanlığı üzerine... Çünkü bazı kaynaklarda "inşallah Mısır'a sultan olursunuz" gibi ifadeler var. Bazı kroniklerde de zayıf bir rivayete göre Amasya'da valilik yapan II. Bayezid'in üzerine gidiyor. Çünkü II. Bayezid, babası Fatih zamanında yapılan toprak reformunu bölgesinde uygulatmıyor. Bu arada biliyorsun II. Bayezid dönemi Fatih dönemine bir tepki devri gibidir. Oğluna karşı gittiğine dair rivayet var ama ona karşı koca bir orduyu sevk etmesi akıldan uzak görülüyor. Bir de Rodos var Tahsin, ama İtalya yok. İtalya'ya zaten Gedik Ahmed Paşa gitmiş, Otranto'yu üs yapmış. Sonra Avlonya'ya dönüyor. Ancak taht değişikliği ona bu sefere devam etme fırsatı vermiyor.

Fatih onu Arnavutluk'a çıkılacak sefer için ordunun başına geçirmek istiyor fakat Gedik Ahmed Paşa reddediyor. Bunun sonucunda da onu Rumeli Hisarı'nda hapse attırıyor.

Ama ondan başka kimse olmadığı için sonra onu çıkartıyor ve yine onu gönderiyor. Gedik Ahmed Paşa güçlü bir devlet adamı... İnalçık Hoca, Gedik Ahmed Paşa için "despot ve diktatör" der.

17. Yüzyıl için Osmanlı'nın "kayıp yüzyıl" tabirini kullanıyorsunuz. Neden kayıp yüzyıl? Bunu biraz açar mısınız?

17. yüzyılın olaylarını 16. yüzyıl sonlarına götürmemiz lazım. Çünkü III. Murad zamanında Osmanlı iki büyük hata yaptı. Tarihi yargılamayalım diyoruz ama bazen de buna ihtiyaç duyuyoruz. Bu hatalardan birisi Safeviler'e açılan savaştı. 12 yıl süren bu yıpratıcı seferde Hazar kıyılarına kadar gidildi, fakat 10-15 sene sonra Şah Abbas oraları geri aldı. Ardından da daha savaş biter bitmez Ferhat Paşa ve Koca Sinan Paşa gibi vezirler arasındaki rekabet yüzünden Avusturya'ya savaş açıldı. Yani küçük bazı sınır çatışmaları bahane edilerek tamamı çeyrek asır süren iki

Türk Tarih Kurumu'nda kongre üyeleri. Soldan sağa; Ahmet Yaşar Ocak, Mehmet Akif Aydın, Cevdet Küçük, Mübahat Küçüköğlü, Abdülkadir Özcan, Mehmet İpşirli

büyük savaş yaşandı. Dolayısıyla 17. yüzyıl bunlarla başladı. I. Ahmed 13 yaşında tahta çıktı. Onun vefatından sonra tahta geçme kanunu uygulanmadı. Kösem Sultan'ın etkisiyle Fatih'in koyduğu yasaya uyulmadı. Orada "Evladımdan her kimesneye saltanat müyesser ola" diyor. Evladımdan diyor, kardeşimden değil. Kösem Sultan, Mustafa'yı yani Ahmed'in kardeşini tahta geçirdi. Bunu kendi oğullarının selameti için yaptı. Ama bu uygulamada geleneğe uyulmadı. Dolayısıyla böyle başladı 17. yüzyıl. Deli Mustafa dediğimiz I. Mustafa, çocuk padişahlar sonra II. Osman ve IV. Murad ile valide sultanların vesaleti başladı. Önce Kösem Sultan daha sonra Hatice Turhan Sultan... Dolayısıyla 17. yüzyıl benim indimde hep kayıp asır gibidir. Bu arada 17. yüzyılda yazılan siyasetnamelerde hep örnek olarak Yavuz ve özellikle Kanuni dönemi "altın çağ" olarak gösterilir. Halbuki geçmiş geçmiştir. 17. yüzyılda 16. yüzyılı yaşatmak gerekli ve mümkün de değildir. 17. yüzyılda başka çareler aranmalıydı. Meşhur siyasetname yazarımız Hasan Kâfi, III. Mehmed döneminde Eğri ve Haçova savaşlarına katılıyor. Yazmış olduğu eserinde batıdaki askerî gelişmelere dikkat çekiyor. Artık Avrupa eski Avrupa değil. Osmanlılara yönelik savaşlarda tabur sistemi uygulanıyor ve seri atış yapabilen tüfekler kullanılıyor. Hasan Kâfi, bizim de öyle yapmamız gerektiğini söylüyor. Zira biz hâlâ geleneksel usulle savaşıyoruz. Daha sonra Koçi Bey olsun, diğerleri olsun Kâtip Çelebi hariç 17. Yüzyıl siyasetname yazarları Kanuni devrini "altın çağ" olarak göstermeye devam ettiler. Kendi dönemleriyle ilgili görüş öne süremediler. Onun için kayıp asır diyorum. Bu arada büyük coğrafî keşiflerle çok zenginleşen Avrupa karşısında Osman-

lı'nın çok büyük ticarî kayıplara uğraması yine 16. Asrın sonlarında başladı ve devam ettiğini de belirtmeliyiz. 18. yüzyılda Osmanlı dünyaya açılmaya başladı ama çok geç kalmıştı. Zira Hasan Kâfi'nin uyarısını ancak bir asır sonra dikkate almaya başlamıştı. Bunun için de kayıp asırdır 17. yüzyıl...

Sizin gönül bağı kurduğunuz diğerlerinden farklı bir yere koyduğunuz padişah hangisi?

Murad Hüdavendigâr benim idolümdür diyebilirim. Aslında Orhan Gazi'den sonra hükümdar olacak şahsiyet Süleyman Paşa'ydı.

Gelibolu Fatihî Süleyman Paşa...

Hatta Rumeli Fatihî tartışmasız oydu. Onun vakitsiz ölümü Murad'ı ön plana çıkardı. İnalçık Hoca suikast ihtimali üzerinde durur. Genelde şehzade ölümleri şaibelidir. Mesela II. Murad'ın oğlu Alaaddin Çelebi'nin ölümü... Fütuhatta Şehzade Murad'ın adı o zamana kadar pek anılmazdı. Ağabeyinin vefatından sonra lalası Şahin ile birlikte Rumeli'ye gönderildikten sonra fetihlere devam edildi. Balkanlarda hızlı bir ilerleme sağlandı.

Fuat Köprülü ilk üç Osmanlı padişahının özellikle de I. Murad'ın kuruculuk şahsiyetinden söz eder. Gerçekten Osmanlı Devleti'nin merkezde ve taşrada teşkilatlanması bu padişah zamanında daha kalıcı olarak gerçekleşmiştir. Gerek Köprülü'nün bu tespiti gerekse sonradan ilave de olsa bu padişahın Kosova'daki ünlü şehitlik duası insanı etkiliyor doğrusu...

Özel olarak Murad Hüdavendigâr'ı, genel anlamda ise Fatih Sultan Mehmed'i bir yere koyabiliriz. Sadrazamlar için sorarsan, onu da ben söyleyeyim. Köprülüzade

Fazıl Ahmed Paşa... 25 yaşında sadrazam oluyor ve 41 yaşında ölüyor. Kayıp asır dediğimiz 17. yüzyılda Uyvar'da kazandığı zaferin ardından Batı'da, "Bir Türk gibi kuvvetli" ifadesini söyletiyor.

Fazıl Ahmed Paşa benim de en çok takdir ettiğim sadrazamdır. Özellikle Girit Seferi'nde IV. Mehmed'le mektuplaşmaları, Venedik elçilerini bekleterek ateşkes çabalarını boşa çıkartmış, akabinde çeyrek yüzyıl süren Girit seferini fetihle sonuçlandırmıştı. Hatta babası Köprülü Mehmed Paşa'nın haksız yere katlettiği Deli Hüseyin Paşa'ya iade-i itibar olarak Kandiye'deki kiliselerden birisini onun adına camiye çevirtmesi tam bir kadirşinaslık ve devlet adamlığı örneğidir.

Evet, çok doğru...

Bildiğim kadarıyla bir dönem İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi'nde çalıştınız. Kütüphaneciliğin sizin hayatınızdaki yeri nedir?

Ben kalıcı dostlarımla birçoğunu bu kütüphanede elde ettim. Oraya yurt içinden ve yurt dışından gelen araştırmacılar olurdu. Onlarla bilgi alışverişinde bulunurduk. Klaus Kreiser, Barara Kellner, Petra Kappert ilk aklıma gelenler. Bazı kitapların ve mikrofilmlerin yurtdışından gelmesinde onların yardımlarını gördüğümü belirtmeliyim. Yurt içinden ünlü şairimiz Orhan Şaik Gökyay sık gelirdi. Meşhur tiyatrocu Haldun Dormen sık gelir ve eski gazeteleri inelerdi. Abdülbaki Gölpınarlı sık gelenler arasındaydı. Hatta kapıdan girdiğinde "Nihat!" diye bağırarak geldiğini belirtirdi. Nihat dediği de Arapça hocam Nihat Çetin. O sıralarda Şarkiyat Enstitüsü müdürüydü. Ben doktora tezimin önemli bir kısmını bu kütüphane memurluğum sırasında tamamladım. Yani Nadir Eserler

Kütüphanesi benim için ikinci bir üniversite oldu diyebilirim. Buradaki yazmalarla haşır neşir oldum. Hatta bazı konular tekrar verilmesin diye Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde hazırlanan lisans ve doktora tezlerinin kataloğunu burada hazırlamıştım. Bu çalışmam 1984'te basıldı. Sende var mı?

Var hocam lisansta edinmiştim. Hatta size imzalattığım ilk kitaplarınızdan birisi.

Peki hocam sonlara doğru söyleşimizi okuyacaklara bir tavsiyeniz var mı?

Özellikle talebelere şunları söyleyebilirim: Günlük hayatlarını bir plan program çerçevesinde yaşasınlar. Kendimden örnek vereyim: Benim masamda bir takvim bulunur. Orada o gün yapacaklarımı birkaç satır halinde yazarım. Onların birini yapmamışsam akşam televizyon karşısında oturduğumda, "bugün ben bunu izlemeyi hak etmiyorum" deyip vicdan azabı çektiğimi söyleyebilirim. Yani başarıya ulaşmak için planlı ve programlı çalışmaları lazım. Bu planlı çalışma benim lisans dönemime kadar gider. Eski notlarım arasında vardır, hangi gün neleri çalışacağımı orada yazmışım. Garip ama böyle Tahsin... Çalışma planı yapmadığım zaman ne yapacağımı, nereden başlayacağımı bilememi adeta tıkanır kalırım. Yani gençlerimizin planlı çalışmalarını, günlük mesailerini düzene sokmalarını öneririm. Genellemek istemem ama, zeki insan değil planlı programlı çalışan ilim adamı olur diyebilirim.

Aynı soruyu tersten soracak olursak mümkün merteye uzak dursunlar, yapmasınlar diyeceğiniz bir şey var mı?

Kısaca, boş ve anlamsız işlerden uzak dursunlar, ideallerine odaklansınlar derim.

Verdiğiniz değerli tavsiyeler için teşekkür ederim hocam.

Hayatınızda en fazla etkisi olan kişi kimdir?

Benim hayatımda örnek aldığım kişi Bekir Kütükoğlu'dur. Çok tanınan birisi değildi ama, bana tarihi sevdiren, bu işe sevk eden şahsiyet odur. İnşallah kendisine lâ-yık olmuşumdur.

Sevdiğiniz kitap hangisi.

Biraz önce adını verdiğim, Halil İnalçık hocamızın Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar kitabı çok güzel ve titiz bir çalışmadır. Oya gibi işler hoca II. Mehmed'in ilk babası II. Murad'ın ikinci saltanat dönemlerini ve İstanbul'un fethini... Çok beğenirim bu eseri.

Peki unutamadığınız bir anınız.

Biraz önce bahsettim. Amerika'daydım o zaman, Halil İnalçık Hoca aradı. Benim Kanunnâme-i Ali Osman adlı karşılaştırmalı metnimi, çıkarmak üzere olduğu İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı Fatih Sultan Mehmed Han adlı kitabına iktibas etmek istediğini söyledi. "Hocam ben şu an da yurt dışındayım dönüşte arayayım dedim". Döndüğümde aradım, görüştük. "Ben bir yayineviyle görüşeyim. Çünkü yayın hakkı onlarda dedim." Görüştüm, "onlar da memnuniyetle dediler." Hocaya bunu söyledim. İnalçık Hoca da onu aynen yayınladı. Onun bu nezaketi çok hoşuma gitmişti. Koca Halil İnalçık! Kanunname'yi kendisi okuyup koyabilirdi. Ama benim yayımladığım kanunname metni karşılaştırmalı... İki yazma nüshanın birisi Petersburg'da bir yazmanın içinde, diğeri de Viyana'da...

Ömrünüz uzun ve bereketli olsun hocam.

Abdülkadir Özcan ve Tahsin Yıldırım Fatih Sultan Mehmet ve Ayasofya Medresesi'nde.

HALİL İNALCIK

Gülizar Uludağ

"Hocaların Hocası" olarak anılan ünlü tarihçi Halil İnalçık, 1916 yılında I. Dünya Savaşı içinde olan Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'unda dünyaya geldi. Aslen Kırım göçmeni olan tüccar Seyit Osman Nuri Bey'in oğludur. I. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllar da henüz çocuk olan İnalçık, ailesinin Ankara'ya taşınmasıyla eğitim hayatına da 1923'te Ankara Gazi Mektebi'nde başladı. Orta tahsilini de Ankara Gazi Muallim Mektebi'nde tamamladı. Lise eğitimini ise Balıkesir Necati Bey Muallim Mektebi'nde bitirdi. Orta ve lise eğitimlerini Muallim mektebinde tamamlaması onda güçlü bir eğitimci ve öğretmen zihniyetinin oluşumunu sağladı. İlk gençlik dönemlerinde almış olduğu bu eğitim daha sonraki tarihçilik kimliğinde oldukça etkili oldu.

1936'da Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Yeni Çağ Tarihi bölümünde yükseköğrenimine başladı. 1940 yılında mezun olan İnalçık, aynı yıl M. Fuad Köprülü'nün tavsiyesiyle Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yeni Çağ Kürsüsü'ne ilmi yardımcı tayin edildi ve fakültenin Yakınçağ Tarihi Bölümü'nde Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal'ın danışmanlığında "Tanzimat ve Bulgar Meselesi" başlıklı teziyle 1942'de doktorasını tamamladı. Akabinde "Viyana'dan 'Büyük Ricat'e Osmanlı İmparatorluğu ve Kırım Hanlığı" başlık-

lı takdim çalışmasıyla 1943'te doçent, 1952'de ise "Viyana Bozgun Yıllarında Osmanlı-Kırım Hanlığı İşbirliği" takdim teziyle profesör unvanı aldı. Uzun yıllar aynı fakültede Osmanlı ve Avrupa tarihi üzerine dersler verdikten ve pek çok öğrenci yetiştirdikten sonra 1972'de emekli oldu. Ayrıca aynı üniversitenin Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde kadrolu olarak ve Princeton, Pennsylvania ve Harvard Üniversiteleri'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu.

Emekli olduktan sonra Chicago Üniversitesi'nde 1986 yılına kadar imtiyazlı profesör olarak tarih dersleri verdi. Halil İnalçık daha sonra Bilkent Üniversitesi'nin daveti üzerine bu üniversitenin Tarih Bölümü'nü kurdu ve 1993-2016 yılları arasında bu bölümde dersler verdi. Bilkent Üniversitesi bünyesinde Halil İnalçık'ın öncülüğünde kurulan Halil İnalçık Center for Ottoman Studies merkezi, İnalçık'ın Osmanlı Tarihi araştırmalarını yürütmek üzere çeşitli arşivlerden topladığı belge ve defterlerin nüshalarını, yarım kalmış araştırma metinlerini ve çeşitli dergi ve kitap koleksiyonu başta olmak üzere, bazı önemli Osmanlı arşiv kaynaklarını da araştırmacıların kullanımına sundu.

Halil İnalçık, Cambridge Uluslararası Biyografi Merkezi tarafından dünyada sosyal bilimler alanında sayılı 2000 bilim insanı arasında gösterildi. 2002'de T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'ne lâyık görüldü. İleri derecede İngilizce, Fransızca, Almanca ve orta derecede Arapça, Farsça ve İtalyanca bilen İnalçık, Osmanlı Türkçesinin imparatorluğun kuruluşundan sonuna kadar bütün çağlardaki tezahürüne hâkim olup

kavramsallaştırılmasına katkıda bulunmuş ve önemini ısrarla vurgulamıştır. Osmanlı'nın siyasi, sosyal ve ekonomik tarihi, Osmanlı hukuku, toprak rejimi, timar sistemi, şehir tarihi, çözülme ve reform dönemlerinde sosyo-ekonomik değişim ve dönüşümler gibi pek çok konuda çalışmalar yaptı. Tarih alanındaki üstün çalışmaları ve yetiştirdiği öğrenciler sebebiyle Şeyh-ül Müverrihin (Tarihçilerin Şeyhi) ve Tarihçilerin Kutbu gibi isimlerle de anıldı.

Halil İnalçık'ın çalışmalarındaki ana kaynağı arşiv belgeleri oldu. "Türk tarihçilerine bir öneride bulunmak gerekirse diyebilirim ki, daima belgelere sadık kalın. Eğer hakikati ortaya çıkarırsanız bu daima bizim lehimize çünkü bugüne değin tarihimize hakkında yazılanların çoğu ya yalandır, ya çarpıtmadır. Eğer mübalağa yaparsanız kendinizi kabul ettiremezsiniz, sizi ciddiye almazlar." sözleri İnalçık'ın durumun önemini anlatması açısından oldukça önemlidir. Osmanlı Tarihinin, dünya tarihi içinde saygın bir yer edinmesi için vermiş olduğu bu uğraş neticesinde sayısı yüzleri geçen makale ve kitaplarıyla İnalçık, Türk tarihçiliğinin yanı sıra dünya tarihçiliğinde de önemli bir yer edinmiştir.

25 Temmuz 2016 tarihinde vefat eden Halil İnalçık, Fatih Sultan Mehmet'in de türbesinin bulunduğu Fatih Camii Haziresi'ne defnedildi.

Halil İnalçık'ın çalışmalarında Fatih Sultan Mehmed

Halil İnalçık'ın çalışmalarında Fatih Sultan Mehmed büyük bir yer kaplamaktadır. İnalçık, II. Mehmed'i "Fatih" yapan süreci, siyasi faaliyetleri, kişiliği, devlet adamı ve cihan imparatoru oluşu üzerinde geniş kapsamlı eserler vermiştir. İnalçık'a göre Fatih Sultan Mehmed, kendini Doğu Roma İmparatorluğu'nun varisi olarak görmekte ve klasik Osmanlı padişahı kimliğini oluşturan hükümdardır. Bunun yanı sıra Fatih'in eski otokrator, Bizans imparatorlarının mutlak hükümdar mefhumunu Türk devlet arenasında, İslam hilafeti fikriyle yoğurarak Osmanlı padişahı tipini yarattığını belirtir. Fatih, imparatorluğun, yalnız ülke bakımından yaratıcısı değildir. Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi, sosyal kurumlarını geliştirerek kesin şekillerini veren ve devletin gelecekteki siyasi gelişmelerini belirleyendir. Fatih Sultan Mehmed, bütün devlet yetkilerini elinde toplayan ve imparatorluğu mutlak şekilde bir merkezden idare eden bir padişah örneğini yaratmak için, iktidarına karşı koyan ve koyabilecek tüm elemanları ortadan kaldırmış veya değiştirmiştir. Böylece bir cihan imparatoru vasıflarını elinde barındırmış ve İnalçık'ın deyimi ile tarihimizde hiçbir sultan ile mukayese edilemeyecek bir hükümdar olmuştur.

Kaynakça:

<https://www.5n1kgelisimakademisi.com/tr/blog/tarihçilerin-kutbu-halil-inalcik>

https://nilhibilsem.meb.k12.tr/icerikler/prof-dr-halil-inalcik-kimdir_5493960.html

<https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/halil-inalcik>

<https://www.halkkitabevi.com/halil-inalcik-hayati-ve-eserleri>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/759897>

<https://www.haberler.com/halil-inalcik/biyografisi/>

Şeyma Güzeldal

AYASOFYA TARİH VE DENEYİM MÜZESİ

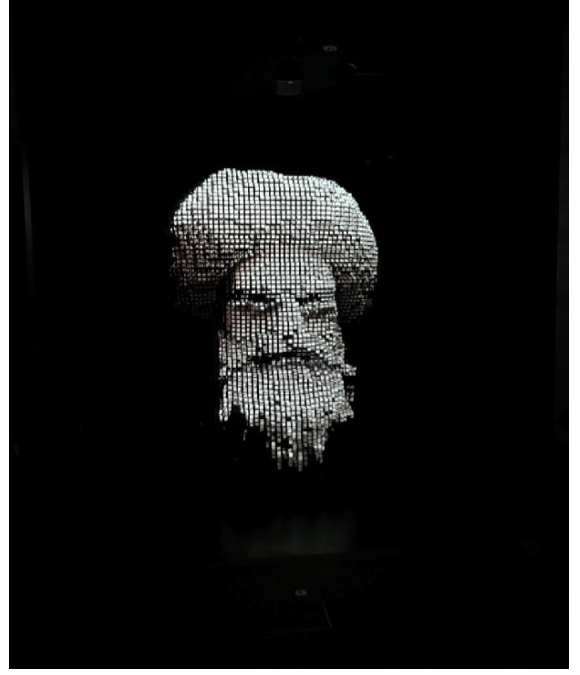
Defter-i Hakani Nezareti binasında ziyarete açılan Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi, Ayasofya'nın yaklaşık 1700 yıllık tarihini anlatmaktadır. Müzenin üçüncü katında Roma İmparatorluğu Dönemi, ikinci katında Osmanlı Dönemi, yeni nesil teknolojinin sunduğu imkanlar ile sürükleyici bir görsel ve işitsel gösterim ile anlatılmaktadır. Kendi içinde kilise, camii, müze ve tekrar camii şeklinde dört bölüme ayrılan birinci katın önemli bir kısmında ilk kez sergilenen eserler yer almaktadır. Ayrıca binanın zemin katındaki pencere-lerden Doğu Roma dönemine ait sarnıç izlenebilmektedir. Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi, Ayasofya'nın zengin tarihini bütünsel bir perspektif ile yaşamak isteyenler için benzersiz bir deneyim sunuyor.

Girişte sizi bir tur rehberi karşılıyor ve onar kişilik gruplarla gezi başlıyor. Ziyaretçilere kulaklık dağıtılarak görsel ve işitsel bir şekilde müzedeki görseller deneyimleniyor.

İhtişamlı kubbesi, mozaikleri, sütunları ve diğer mimari detaylarıyla Ayasofya, ziyaretçileri tarihin derinliklerine götürmekte ve geçmişin izlerini modern çağa taşımaktadır. Tur rehberi eşliğinde yapılan gezi, ziyaretçilere bu muhteşem yapının hikayesini canlı bir şekilde aktarmakta ve her bir detayın arkasındaki kültürel ve tarihi önemi vurgulanmaktadır. Özenle hazırlanmış görsel ve işitsel deneyimler ile Ayasofya'nın büyüleyici atmosferi tam anlamıyla hissedilmektedir. Müzenin birinci katında yapının Kilise, Camii, Müze ve yeniden Camii dönemlerinin işlendiği dört bölüm yer almaktadır. 3D tasarımlar ve arka planda var olan ses efektleri ziyaretçileri gerçekten

o dönemlere götürmekte, Selçuk Yöntem'in sesiyle de tarihe adeta şahitlik edilmektedir.

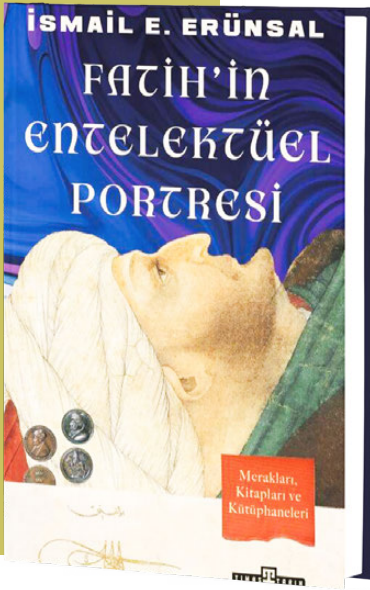
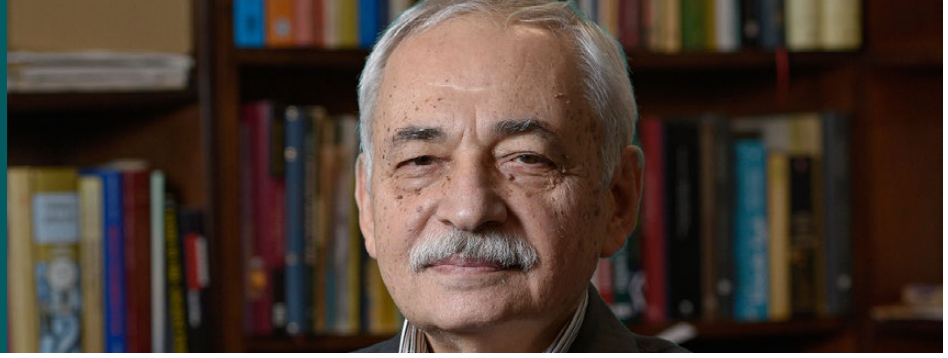
Üzerinde durulması gereken ve dikkat çekici olan bir diğer bölüm ise Mimar Sinan'ın Ayasofya'nın günümüze kadar gelmesinde yapıya sunduğu katkıların ve mimari detayların verildiği bölümdür. Bu kısımda Mimar Sinan'ın görseli de bulunmaktadır. Ayrıca yine bu bölümde her döneme ait pek çok eser ve replikaya rastlamak mümkündür. Özellikle ikonaların sergilendiği bölümde Ayasofya'nın içinde yer alan pek çok tarihî eseri yakından görmek mümkün hale getirilmiş. Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi, Ayasofya'nın zengin tarihini bütünsel bir perspektif ile yaşamak isteyenler için benzersiz bir deneyim sunmaktadır. Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi, tarih ve mimari tutkunları için unutulmaz bir keşif imkânı sağlamaktadır. Haftanın her günü 08.00 ile 22.00 saatleri arasında bilet alarak bu muhteşem atmosferi deneyimleyebilirsiniz.

Adres: Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi Binbirdirek Mahallesi. At Meydanı Sokak. No:10 Fatih/İstanbul

E-mail: ayasofyamuzesi@ktb.gov.tr

İsmail E. ERÜNSAL Fatih'in Entelektüel Portresi

miyet, kütüphanesini kurarken izlediği yoldan anlaşılıyor." şeklindeki hükmüyle dile getirmektedir. Özellikle Fatih'in kütüphanesinde bulunan kitapların katalog listesine eser içinde yer verilmiş, Fatih'in geniş ilgi alanına dair detaylara dikkat çekilmiştir. Fatih'in ulema ve şuara ile yaptığı sohbetlerden, Batıdan birçok ilim adamı ve sanatkarı saray davet etmesine; saray meclislerinde bizzat ilmî tartışmalara katılmış olmasından, din, felsefe ve bilim sahasında yapılan tartışmaları yakından takip etmesine değin farklı bilgiler içeren "Fatih'in Entelektüel Portresi" minyatür görselleriyle de okuyucusunu keyifli bir okuma sürecine davet etmektedir.

Eser, Erünsal'ın daha önce yayımladığı bir makalenin zaman içinde gelişerek kitap hacmine erişmiş formudur. Yazarın ifadesiyle eser "Fatih Sultan Mehmed'in entelektüel birikimini, ilgilerini, meraklarını, kütüphanelerini merkeze alarak yakından bakmayı" amaçlamaktadır.

Osmanlı kültür tarihine dair kıymetli tespit ve yorumlar içeren birçok kitap ve araştırmaya imza atmış İsmail Erünsal'ın Fatih'in Entelektüel Portresi adlı eseri 2023 yılında Timaş Yayınları'ndan çıkmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in herkesçe bilinen fatih sıfatının yanında ilmi kimliği hakkında da kıymetli bilgiler veren bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstanbul'un Fethi sonrası vakit kaybetmeden şehrin imar faaliyetlerine başlayan Fatih Sultan Mehmed, sistematik ve planlı bir şekilde yürüttüğü "yeniden inşa süreci"nde İstanbul'un ilim ve kültür merkezi olması yönünde önemli adımlar atmıştır. Yazar kitapta bu süreci "İlim ve kültüre verdiği ehem-

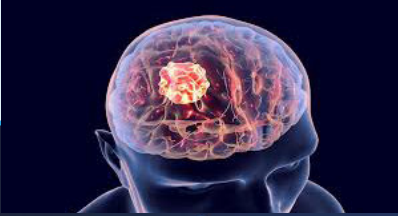
BİLİM VE TEKNOLOJİ

BİLİM ve TEKNOLOJİYE DAİR TÜM DÜNYADAN BÜLTENİMİZE YANSIYANLAR

Tuğba Sevil

Moderna'nın "kara tümör" olarak da bilinen melanom (cilt kanseri) hastalığına özel geliştirdiği mRNA aşısının HPV'nin yanı sıra baş ve boyun bölgesindeki kanserlerde de işe yaradığı belirlendi.

ABD / Notre Dame Enstitüsü, güneşten yayılan morötesi (ultraviyole) ve kızılötesi ışınları engelleyen "şeffaf" bir cam kaplaması keşfetti. Bu iki ışının kesilmesi sayesinde başta binalar olmak üzere iklimlendirme maliyetleri önemli ölçüde düşecek.

"LyGenesis" adlı biyoteknoloji girişimi, karaciğer yetmezliği çeken hastaların kendi lenf bezlerinde (bedeni içinde) yeni karaciğer üreten bir buluşa imza attı. Teknik, klinik deneyde uygulandığı ilk hastada başarılı oldu.

Enerji girişimi "Terraform", hava ve elektriği sentetik doğalgaza çevirmenin yöntemini keşfetti. İki konteyner büyüklüğündeki "Terraformer" adlı çözüm önce güneş enerjisini hidrojene ardından da kimyasal bir reaktör ile bu maddeyi sentetik doğalgaza dönüştürüyor. Dahası, geleneksel yöntemlerle kilosu 11 dolar maliyete sahip olan doğalgaz bu yöntemle 2,5 dolara mül oluyor.

Avrupa Uzay Kurumu, güneşi daha iyi inceleyebilmek için yapay güneş tutulması oluşturacak. Bunun için kullanılacak iki uzay aracından biri önden güneşe yaklaşarak gölgeleme yapacak, diğer gözlem aracı ise yıldızın hareketlerini analiz edecek.

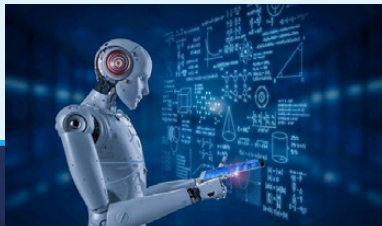
Avustralya / RMIT Üniversitesi, hurda, cam ve artılmış çöp küllerinden tuğla üretmeyi başardı. Geleneksel tuğlalara nazaran daha az enerji ile üretilebilen ve daha iyi ısı yalıtımı sunan yöntem atık bertarafına da katkı sunma iddiasında.

Güney Kore Füzyon Enerji Enstitüsü'ne bağlı KSTAR reaktörü, güneş çekirdeğinin 7 katı sıcaklığa ulaşmayı başararak bu alanda yeni bir rekora imza attı. Deney kapsamında 48 saniye süresince 100 milyon derece santigrat seviyesi kaydedildi. Reaktörün 2035 yılında faaliyete geçmesi planlanıyor. (Füzyon teknolojisi sonsuz ve sıfır karbon emisyonlu enerji üretimini sağlama hedefine sahip.

ABD / MIT Üniversitesi'nin İnsan Odaklı Yapay Zeka Enstitüsü'nün yedinci yıllık raporunda yapay zekanın hemen her performans değerlendirmesinde insanı geride bıraktığına dikkat çekildi. Sonuçlara göre görsel sınıflandırma, mantık yürütme, konuşulanı-yazılanı anlama, problem çözme ve iletişim kurma gibi birçok alanda mevcut modeller ortalama insanın çok üzerinde yeteneklere kavuşmuş durumda.

"Tardigrad" adlı organizma, eksi 272'den artı 150 derece santigrat'a kadar her sıcaklığa dayanabilmesi; uzay boşluğunda ya da radyasyonlu ortamda dahi hayatta kalabilmesiyle en dayanıklı varlık olarak anılıyor. ABD / Wyoming Üniversitesi, bu canlıdan alınan "CAHS D" adlı proteinin yerleştirildiği insan hücrelerinin metabolik olarak yavaşlayarak benzer yeteneklere kavuştuğunu keşfetti.

Kaynakça: <https://bulten.msersdark.com>

KÜTÜPHANE TANITIMI

MİLLET YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ

Beyza Nur Ataer-Fatma Sümeyra Koray

Yazma Eserler Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren kütüphanede 7500'ü yazma olmak üzere yaklaşık 30.000 kitap bulunmakta ve hafta içi her gün 08:30-17:30 saatleri arasında araştırmacılara hizmet vermektedir.

Günümüzde Millet Yazma Eserler Kütüphanesi olarak hizmet veren kütüphane 1699-1700 yıllarında Feyzullah Efendi tarafından mescit, kütüphane ve 10 odaya haiz bir medrese olarak inşa ettirilmiştir. İnşasında küfeki taşı ve tuğla kullanılan yapının avlusunda şadırvan da yer almaktadır. Fezziye Darülhadişi/Fezziye Medresesi olarak da anılan bina günümüze ulaşana kadar birçok kez deprem ve yangınlarda hasar almış ve belediyece yıkılıp park yapılması düşünülmüşse de Evkaf Nâzırı Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi'nin gayretleri sonucu yıkılmaktan kurtulmuş ve restore edilerek tekrar kullanıma açılmıştır.

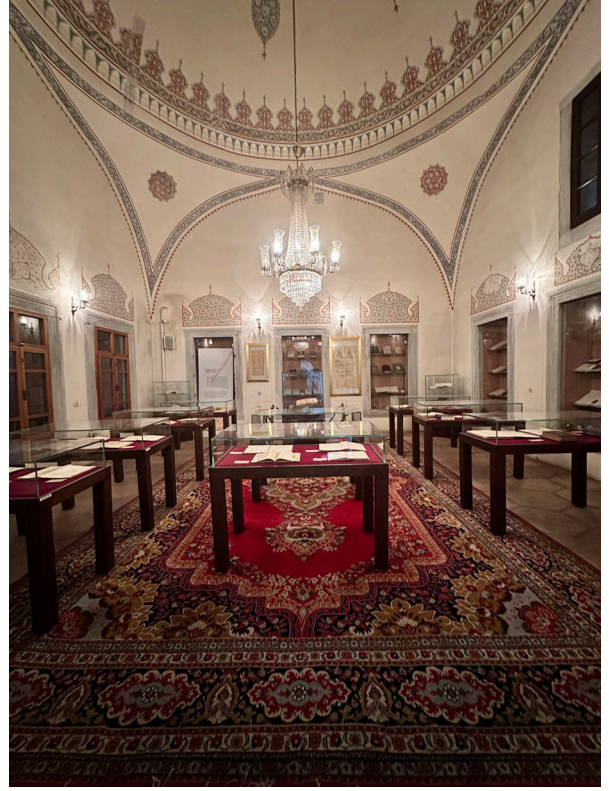
Son olarak 1999 yılında meydana gelen depremde ağır hasar almıştır. Bu süreçte kataloğundaki eserler Beyazıt Kütüphanesi'ne aktarılmıştır. 2011 yılında biten restorasyonun ardından asıl mekânı olan Feyzullah Efendi Medresesine taşınmış ve tekrar hizmete açılmıştır.

Medine'de de bir medrese ve kütüphanesi olan Feyzullah Efendi çeşitli ilimlerden 2189 yazmasını bu medreseye bağışlamış ve Ali Emiri Efendi'nin de 16.000 esere sahip kütüphanesini bağışlamasıyla medrese 1916 yılında Fatih Millet Kütüphanesi olarak hizmet vermeye başlamış-

tır. Ali Emiri Efendi çeşitli devlet görevlerinde 25 yılını geçirmiş ve bu süreçte yaptığı seyahatlerde biriktirdiği kitaplarla çok zengin bir kütüphaneye sahip olmuştur. Edebiyatçılığı ve tarihçiliğinin yanında kitap koleksiyoncusu olarak da anılan Ali Emiri Efendi'nin kütüphanesinde çok sayıda nadir eser yer almakta ve Yanya'da görev yaptığı sırada eline geçen bir kitabın ikinci cildinin Yemen'de olduğu haberini aldığı için tayinini Yemen'e istediğine dair bir anekdot aktarılmaktadır. Pek çok değerli esere sahip kütüphanesindeki en önemli eser ise hiç şüphesiz tek yazması bulunan Türk dilinin ilk sözlüğü olan Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ü Lügat-it Türk adlı eseridir. Ali Emiri bu yazmayı otuz altın karşılığında satın almıştır. Çok sayıda nadir ve tek nüshası bulunan eserlere sahip koleksiyonda padişah divanları, şuara tezkireleri ve fermanlar gibi önemli belgeler de yer almaktadır.

Ali Emiri Efendinin kütüphanesini satın almak isteyenlerin teklifleri reddederek kütüphanesini bağışlamasıyla birlikte Fezullah Efendi Medresesi kütüphaneye çevrildiği sırada kütüphaneye Ali Emiri Efendinin ismi verilmek istenmişse de kendisi bu teklifi şu sözleriyle reddetmiştir: "Ben bu kitapları milletim için topladım ve milletime armağan ediyorum; kütüphanemin ismi de 'Millet Kütüphanesi' olacak!" Ali Emiri Efendi vefat tarihi olan 23 Ocak 1924'e kadar kütüphanenin müdürlüğünü yapmıştır.

Kütüphane, "Fezullah Efendi" ve "Ali Emiri Efendi" olmak üzere iki ana koleksiyondan oluşmaktadır. Ali Emîri Bölümü kendi arasında Arapça, Farsça ve Türkçe olarak 3 ana bölüme ayrılmıştır. Türkçe eserler ise kendi aralarında Manzum, Tarih, Coğrafya, Edebiyat, Tıp, Riyaziyye ve Askeriye gibi toplam 23 koleksiyona ayrılmıştır.

Yazma Eserler Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren kütüphanede 7500'ü yazma olmak üzere yaklaşık 30.000 kitap bulunmakta ve hafta içi her gün 08:30-17:30 saatleri arasında araştırmacılara hizmet vermektedir.

Kaynakça:

- <https://islamansiklopedisi.org.tr/millet-kutuphanesi>
- <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=396>
- https://www.yek.gov.tr/Home/Index_?n_id=167

BİLİYOR MUSUNUZ ?

APA PsycARTICLES

American Psychological Association (APA) ve bağılı dergiler tarafından yayımlanan tam metin hakemli makalelerden oluşan APA PsycArticles veri tabanı ile psikoloji ve davranış bilimini derinlemesine araştırın.

APA'nın bu saygın koleksiyon, önde gelen bilim insanlarına ait en son araştırmalardan davranış bilimleri ve sosyal bilimlerin tarihsel temellerine kadar, ilgili tüm çalışma alanlarına erişim sağlar. Her bir dergi makalesi, en yüksek kalitede bilimsel standartları sağlamak için ünlü APA dergi editörleri tarafından denetlenen titiz bir hakem değerlendirme sürecinden geçmektedir.

Güncel dergi kapsamı ve yüzyılı aşkın süreci kapsayan tarihi içeriği ile APA PsycArticles, araştırmacılar, klinisyenler, eğitimciler ve öğrenciler için vazgeçilmez bir veri tabanıdır ve herhangi bir temel merkezi koleksiyon içerisinde bulunması gereken bir kaynaktır.

İçeriğinde:

- APA tarafından yayımlanan tüm akademik dergiler
- Canadian Psychological Association ve Hogrefe Publishing Group dergileri
- Çoğu dergi için Cilt 1, Sayı 1'den itibaren kapsama
- Kolay gezinme ve indirme için PDF veya HTML formatlarındaki makaleler bulunur.

Daha fazla bilgi ve erişim için kütüphane web sayfamızı ziyaret edebilirsiniz.

<https://kutuphane.fsm.edu.tr/>

**FATİH
SULTAN
MEHMET**
VAKIF ÜNİVERSİTESİ

KÜTÜPHANE ve
DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

kutuphane.fsm.edu.tr | library@fsm.edu.tr

[fsmvu_kutuphane](https://twitter.com/fsmvu_kutuphane)

[Fsmvulibrary](https://www.facebook.com/Fsmvulibrary)

[fsmvukutuphane](https://www.instagram.com/fsmvukutuphane)